

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Διοίκησης Επιχειρήσεων MBA (Ελληνικό)

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Η Οικονομική Κρίση στην Κύπρο το 2013 – Ο Ρόλος του Εσωτερικού
Ελέγχου και της Εταιρικής Διακυβέρνησης της Συνεργατικής Τράπεζας Πριν
και Μετά το 2013 και η Επερχόμενη Χρεοκοπία**

Γιάννης Ευαγγέλου

Επιβλέπων Καθηγητής – κ. Στέλιος Μαρκουλλή

Νοέμβριος, 2019

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Διοίκησης Επιχειρήσεων MBA (Ελληνικό)

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Η Οικονομική Κρίση στην Κύπρο το 2013 – Ο Ρόλος του Εσωτερικού
Ελέγχου και της Εταιρικής Διακυβέρνησης της Συνεργατικής Τράπεζας Πριν
και Μετά το 2013 και η Επερχόμενη Χρεοκοπία**

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή - Γιάννης Ευαγγέλου

Επιβλέπων Καθηγητής - κ. Στέλιος Μαρκουλλή

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των
απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών
στη Διοίκηση Επιχειρήσεων
από τη Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων
του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Νοέμβριος, 2019

Περίληψη

Σύμφωνα με όσα θα αναφερθούν και θα σχολιαστούν στις ακόλουθες σελίδες της εργασίας, θα λέγαμε πως βασικός στόχος της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, είναι να συλλέξει, αναλύσει και συζητήσει σχετικά στοιχεία αναφορικά με την οικονομική κρίση στην Κύπρο το 2013 σε συνδυασμό με την μελέτη του ρόλου του Εσωτερικού Ελέγχου και της Εταιρικής Διακυβέρνησης της Συνεργατικής Τράπεζας πριν και μετά το 2013 και η επερχόμενη χρεοκοπία το 2018.

Ως εκ τούτου, και προκειμένου η εν λόγω εργασία να θεωρείται ορθή και αποτελεσματική ως προς τα στοιχεία που εξετάζει, διαχωρίζεται σχετικά σε τέσσερα (4) κεφάλαια, με το Κεφάλαιο 1 να αναφέρεται στην Εισαγωγή της εργασίας, το Κεφάλαιο 2 οριοθετείτε στα Στοιχεία Καθώς και οι Αιτίες Δημιουργίας της Οικονομικής Κρίσης στη Κύπρο Αλλά και Μέτρα Αντιμετώπισης, το Κεφάλαιο 3 αναφέρεται στην Χρηματοοικονομική Ανάλυση σε Διαχρονική Βάση με Σκοπό την Εξέταση της Περίπτωσης Χρεοκοπίας της Συνεργατικής Τράπεζας Πριν και Μετά το 2013 και το Κεφάλαιο 4 αναφέρεται στον Επίλογο και τα Συμπεράσματα της εργασίας.

Abstract

According to what will be mentioned and commented on in the following pages of this thesis, it would be said that the main objective of this dissertation, it is to collect, analyze and discuss the relevant data on the financial crisis in Cyprus in 2013 in combination with the study of its role in the Co-operative Bank's Internal Audit and Corporate Governance before and after 2013 and the upcoming bankruptcy in 2018.

Therefore, and in order for this work to be considered as a correct and effective with regard to the elements under consideration, it is divided into four (4) chapters, upon Chapter 1 referring to the Introduction to the Work, Chapter 2 delineating the Elements and the Causes of the Financial Crisis in Cyprus But also Response Measures, Chapter 3 deals with Time-Based Financial Analysis for Investigating the Co-operative Bank's Bankruptcy Case Before and After 2013 and Chapter 4 refers to the conclusions of the dissertation.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά,

Τον Καθηγητή μου Κο. Στέλιο Μαρκουλλή

για την ευγενική του συνεργασία κατά την διάρκεια εκπόνησης της Μεταπτυχιακής μου Διατριβής, αλλά και

την οικογένεια μου για την πολύτιμη συμπαράσταση της κατά την διάρκεια των σπουδών μου

Κεφάλαιο Πρώτο - Εισαγωγή

Από τις 15 έως τις 25 Μαρτίου 2013, η Κύπρος συμφώνησε σε λύση ανάγκης με εγγύηση για την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού της συστήματος (περίπου 7 δις. Ευρώ). Αυτό ήταν το χρηματικό μέρος που χρηματοδοτήθηκε από την Κύπρο σε ένα πακέτο αξίας 17 δισεκατομμυρίων ευρώ που συμφωνήθηκε μεταξύ της κυβέρνησης της Κύπρου και της τρόικας (ΔΝΤ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΚ) (Pashardes, Pashourtidou, 2013).

Το συνολικό οικονομικό πακέτο, αν και μικρό σε απόλυτες ποσότητες, ήταν μεγάλο σε σχέση με το ΑΕγχΠ της Κύπρου (100%). Περίπου 10 δισεκατομμύρια ευρώ (57%) έπρεπε να επενδυθούν προς την ανατροπή του ελλείμματος του χρέους και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων μέχρι το 2016 και του υπόλοιπου (τμήμα που χρηματοδοτείται από την τράπεζα) για την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος (Pashardes, Pashourtidou, 2013).

Ως αποτέλεσμα του τελικού ψηφίσματος, για πρώτη φορά στην Ευρωζώνη, οι ανασφάλιστοι καταθέτες θα έπρεπε να κληθούν να ανακεφαλαιοποιήσουν τους τραπεζίτες τους. Για πρώτη φορά, θα πρέπει να επιβληθούν έλεγχοι κεφαλαίου στην ευρωζώνη, πράγματι υποτιμώντας το ευρώ στην Κύπρο. Για πρώτη φορά κάτι τέτοιο, θα συνιστούσε την πρόταση για φορολόγηση ασφαλισμένων καταθέσεων και την ασφάλεια των καταθέσεων εντός της Ευρωζώνης. Ισχυροί οικονομολόγοι όπως ο Paul Krugman, υποστήριξαν ρητά ότι ήταν προς το συμφέρον μιας μικρής ανοικτής οικονομίας όπως η Κύπρος να εγκαταλείψει το ευρώ. Οι προβλέψεις για οικονομική ζημία (30% πτώση του ΑΕΠ) αναφέρθηκαν ευρέως στα μέσα ενημέρωσης, δεδομένης της λύσης που προτάθηκε τον Μάρτιο του 2013 (Samaras, Mersilia, Loukoroulou, 2014).

Η οικονομική κρίση έφτασε στην Κύπρο το 2009, με τη μορφή μιας ήπιας κρίσης, την οποία η κυβέρνηση του Δημήτρη Χριστόφια αντιμετώπισε αυξάνοντας τις δαπάνες για να αυξήσει τη ζήτηση στους τομείς της κατασκευής, του τουρισμού και των τραπεζών. Πράγματι, η μέτρια ανάπτυξη επέστρεψε το 2010, αλλά η εξέλιξη της ευρωπαϊκής κρίσης επηρέασε αρνητικά τον τομέα των κατασκευών καθώς οι

πωλήσεις μειώθηκαν και η ανεργία άρχισε να αυξάνεται. Η κυβέρνηση προσπάθησε να επιβάλει μια ήπια αύξηση των κερδών και των φόρων ιδιοκτησίας, αλλά δεν μπορούσε να εξασφαλίσει κοινοβουλευτική πλειοψηφία γι 'αυτό (Samaras, Mersilia Loukourou, 2014).

Ταυτόχρονα, η ανοικτή επέκταση των κυπριακών τραπεζών, αφενός, και η σύνδεσή τους με το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στην πορεία προς την κατάρρευση, αφετέρου, αύξησαν την πίεση στα δημόσια οικονομικά, τα οποία επιλύθηκαν προσωρινά μόνο με ένα ρωσικό δάνειο για την αναχρηματοδότηση του εθνικού χρέους. Το κράτος δεν ήταν σε θέση να διασώσει τις δύο συστημικές κυπριακές τράπεζες, που θεωρήθηκαν «πολύ μεγάλες για να αποτύχουν», και όπως έγινε φανερό, η κυπριακή οικονομία υπέστη μια σειρά υποβαθμισμένων εκτιμήσεων από τους οργανισμούς αξιολόγησης, τον αποκλεισμό του κράτους από τις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές έως τα μέσα του 2011 (Samaras, Mersilia Loukourou, 2014).

Μετά από αυτό, άρχισε να αυξάνεται η πίεση προς την κυβέρνηση να προχωρήσει σε μέτρα δημοσιονομικής συγκράτησης και περικοπής των μισθών στο δημόσιο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (Pegasiou, 2013). Το ατύχημα στη ναυτική βάση στο χωριό Μαρί, με αποτέλεσμα το θάνατο 13 ατόμων, απομόνωσε το ΑΚΕΛ ως το κύριο κυβερνητικό κόμμα περαιτέρω. Η δημοτικότητα του Προέδρου μειώθηκε σημαντικά και αυτό ίσως οδήγησε την κυβέρνηση να υιοθετήσει την πρώτη σειρά μέτρων λιτότητας υπό την πίεση της αυξανόμενης κριτικής της οικονομίας.

Τα πρώτα μέτρα λιτότητας που εφαρμόστηκαν το φθινόπωρο του 2011, κυρίως μέσω του υπουργού Οικονομικών, περιείχαν γενικό *πάγωμα* όλων των μισθών στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, συμπεριλαμβανομένης της προσαρμογής του κόστους ζωής (COLA), 1 μείωση κατά 10% νέοι νεοεμφανιζόμενοι στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (που πλήττουν και όλους τους υπαλλήλους με προσωρινές συμβάσεις ανανέωσης), μια σειρά αυξήσεων των εισφορών των δημοσίων υπαλλήλων σε διάφορα κρατικά και κοινωνικά ασφαλιστικά ταμεία, αύξηση του ΦΠΑ κατά 2% και αύξηση φόρου 3% έσοδα από μερίσματα (ΠΕΟ, 2011). Επίσης, συνοδεύτηκαν από μια σειρά μέτρων στήριξης για τις επιχειρήσεις, όπως η χρηματοδότηση της

πρόσληψης ανέργων, η επένδυση σε υποδομές και η εξασφάλιση δανείων με κρατικές εγγυήσεις, η απλούστευση των διαδικασιών χορήγησης αδειών κλπ.

1.1 Στόχος της Διατριβής

Ο στόχος της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, είναι να συλλέξει, αναλύσει και συζητήσει σχετικά στοιχεία αναφορικά με την οικονομική κρίση στην Κύπρο το 2013 σε συνδυασμό με την μελέτη του ρόλου του Εσωτερικού Ελέγχου και της Εταιρικής Διακυβέρνησης της Συνεργατικής Τράπεζας πριν και μετά το 2013 και η επερχόμενη χρεοκοπία το 2018.

1.2 Κίνητρο για την Συγγραφή της Διατριβής

Το βασικό κίνητρο για την συγγραφή της παρούσης διατριβής, αναφέρεται στο κυριότερο ερώτημα που απευθύνουν οι διεθνής οικονομολόγοι προς την Κύπρο, του αν κατά πόσον ένας πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης κοντά στο 3% είναι εφικτός σε μακροπρόθεσμη βάση, όπου για να συμβεί αυτό, η Κύπρος πρέπει να διαφυλάξει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τη μακροοικονομική της σταθερότητα, να συνεχίσει τη μεταρρύθμιση της οικονομίας της και να αρχίσει να αντιστρέφει την προηγούμενη πτώση της επενδυτικής δραστηριότητας, ενώ από την άλλη πλευρά αποδείχτηκε, πως ένα από τα τρία κυριότερα τραπεζικά ιδρύματα στη χώρα, η Συνεργατική Τράπεζα, έφθασε στη χρεοκοπία το 2018 και στην εξαγορά της από την Ελληνική Τράπεζα.

Ωστόσο, παρατηρείται μετά από πέντε (5) χρόνια κρίσης, πως μέχρι στιγμής, τα διεθνή συγκριτικά πλεονεκτήματα της Κύπρου έναντι άλλων χωρών που είχαν επίσης περιέλθει στην οικονομική κρίση, είναι ο χαμηλός συντελεστής φορολογίας επιχειρήσεων, ο χαμηλός φόρος επί του κόστους εργασίας, ο χαμηλός συντελεστής προσωπικών φόρων και μια αποτελεσματική κρατική γραφειοκρατία. Η μακροοικονομική σταθερότητα επικρατεί αυτή τη στιγμή στη Κύπρο, αλλά μπορεί εύκολα να διασπαστεί, ειδικά όταν το συνταξιοδοτικό σύστημα δεν έχει μεταρρυθμιστεί πλήρως.

1.3 Συνεισφορά της Διατριβής στην Υφιστάμενη Γνώση

Σίγουρα μέσα από τα στοιχεία κι αποτελέσματα της παρούσης έρευνας, θα μπορέσουν οι αναγνώστες να κατανοήσουν πως για τις εμπορικές τράπεζες και χρηματοοικονομικούς οργανισμούς, οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να συνεχιστούν και για να συμβεί αυτό, οι εργαζόμενοι αλλά και οι πολίτες θα πρέπει να κατέχουν το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, όπου η κυριότητα των μεταρρυθμίσεων αρχίζει με τους πολιτικούς.

Επίσης μέσα από την εν λόγω μελέτη, θα διαφανεί πως για μια βιώσιμη ανάπτυξη, απαιτείται μια συνολική στρατηγική μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, η οποία θα δίνει έμφαση στην καινοτομία και την επιχειρηματικότητα και θα αναπροσαρμόζει την προηγούμενη εξάρτηση της κυπριακής οικονομίας από τον χρηματοπιστωτικό τομέα σε νέους πολλά υποσχόμενους τομείς όπως η ενέργεια ή η τεχνολογία της πληροφορίας. Στοιχεία τα οποία μπορούν να προέλθουν και από την ορθή και σωστά συντεταγμένη πορεία των εμπορικών τραπεζών, μέσω της συμβολής της εταιρικής διακυβέρνησης και εσωτερικού ελέγχου για τις διοικήσεις των τραπεζών αυτών.

Κεφάλαιο Δεύτερο – Στοιχεία Καθώς και οι Αιτίες Δημιουργίας της Οικονομικής Κρίσης στη Κύπρο Αλλά και Μέτρα Αντιμετώπισης

1.1 Αιτίες Δημιουργίες της Οικονομικής Κρίσης στη Κύπρο

Οι αιτίες δημιουργίας της οικονομικής κρίσης στη Κύπρο, αναφέρονται κυρίως μεταξύ άλλων, σημαντική είναι η περίοδος 2008-2011, όταν η κυβέρνηση της Κύπρου έχασε πρόσβαση στην κεφαλαιαγορά και οι κυπριακές τράπεζες υπέστησαν σημαντικές ζημίες λόγω της περικοπής του ελληνικού κρατικού ομολόγου. Η κοινή επίδραση της συσσώρευσης δημόσιου χρέους και της υποβάθμισης του ισολογισμού της τράπεζας έθεσε σε κίνηση τον αρνητικό βρόχο ανατροφοδότησης μεταξύ τραπεζικών και δημόσιων οικονομικών (Zenios 2014). Έτσι, η Κύπρος εισήλθε στη «ζώνη κρίσης» και χωρίς κανένα μέτρο πολιτικής για τη μείωση του δημόσιου χρέους είχε ως αποτέλεσμα την αθέτηση υποχρεώσεων και μόνο η χρονική στιγμή ήταν άγνωστη.

Τέλος, μια δεύτερη φάση περιλαμβάνει την περίοδο 2012-2013, στην οποία η Κύπρος διαπραγματευόταν ένα πρόγραμμα βοήθειας με διεθνείς δανειστές. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης, η χρηματοπιστωτική κρίση περιλάμβανε την έκθεση των κυπριακών τραπεζών στην ελληνική κρίση χρέους, την υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας σε κατάσταση σκουπίσματος από διεθνείς οργανισμούς αξιολόγησης και την απώλεια πρόσβασης στις διεθνείς πιστωτικές αγορές. Το κυπριακό κράτος δεν μπόρεσε να αντλήσει ρευστότητα από τις αγορές για να στηρίξει τον τεράστιο χρηματοπιστωτικό του τομέα, ο τραπεζικός τομέας εκτιμάται σήμερα ότι είναι επτά φορές υψηλότερο από το ΑΕγχΠ της χώρας. Υπήρχε αυξανόμενη προσδοκία ότι η Κύπρος θα πρέπει να υποβάλει αίτηση για πρόσθετο δάνειο διάσωσης.

Στις 25 Ιουνίου 2012, η κυπριακή κυβέρνηση ζήτησε τη διάσωση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, αναφέροντας τα διάφορα μεγέθη για την προστασία του τραπεζικού τομέα που εκτίθεται στο ελληνικό χρέος. Οι όροι της προκαταρκτικής συμφωνίας δημοσιοποιήθηκαν στις 30 Νοεμβρίου 2012. Τα μέτρα λιτότητας που προέκυψαν περιλάμβαναν περικοπές στους μισθούς των

δημοσίων υπαλλήλων, κοινωνικές παροχές, επιδόματα και συντάξεις και αυξήσεις του φόρου προστιθέμενης αξίας (Katsourides 2013α · Pashardes 2013 · Pashourtidou 2013).

1.2 Παράγοντες της Οικονομικής Κρίσης στη Κύπρο

Το ξέσπασμα της κρίσης στην Κύπρο, πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2013, σχεδόν τρία χρόνια μετά την εμφάνιση της ελληνικής κρίσης όπου όμως ήταν διαφορετικής φύσης. Αν και μοιράστηκε με την ελληνική κρίση παρόμοιες πρώιμες ανισορροπίες, όπως τα δημοσιονομικά ελλείμματα, η μείωση της ανταγωνιστικότητας ή η *φούσκα* των ακινήτων, ήταν κυρίως η τραπεζική κρίση. Οι προηγούμενες μακροοικονομικές ανισορροπίες δεν ήταν τόσο μεγάλες όσο οι ελληνικές, αλλά ήταν επαρκείς για να προκαλέσουν αναταραχή, δεδομένης της τρέχουσας ευρωπαϊκής κρίσης (Aspriadis, 2013).

Πριν από τον Μάρτιο του 2013, τα βασικά εξωτερικά γεγονότα που είχαν διαμορφώσει την πρόσφατη οικονομική ιστορία της Κύπρου, ήταν η είσοδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004, η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση το 2008, η διεθνής και μεταγενέστερη ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση μετά το 2008, καθώς και το ατύχημα της Μαρί το 2011. Η τραπεζική εξυγίανση του Μαρτίου 2013 ήταν συγκλονιστική, όμως η Κύπρος κατάφερε να την απορροφήσει και στη συνέχεια να ανακάμψει αργά (ΕΚΤ Κύπρου, 2017).

Ως προς τα πρώιμα τρωτά σημεία μέχρι τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση, ένα φυσικό σημείο για να αρχίσει η συζήτηση είναι το 1999, όταν διαμορφώθηκε η ONE. Έκτοτε, και μέχρι το τέλος του 2007, όταν η διεθνής κρίση κέρδισε δυναμική, η Κύπρος απολάμβανε απρόσκοπτη οικονομική ανάπτυξη. Ο μέσος ρυθμός αύξησης ήταν 3,9%, το μέσο ποσοστό ανεργίας ήταν 4,3, το μέσο δημοσιονομικό αποτέλεσμα ήταν -2,7% του ΑΕΠ - ακριβώς κάτω από την απαίτηση της ONE -3% - και ο δείκτης δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ σε 64% κοντά στον μακροπρόθεσμο στόχο της ONE του 60%. Παρ' όλα αυτά, δημιουργήθηκαν οικονομικές αδυναμίες. Η ανταγωνιστικότητα μειωνόταν, ο τομέας των ακινήτων ήταν υπερβολικά θερμαινόμενος και το μέγεθος του χρηματοπιστωτικού τομέα αυξανόταν και γινόταν

ένα τεράστιο πολλαπλάσιο του μεγέθους της χώρας (Hardouvelis, 2016).

Η σταδιακή επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας μπορεί να διαπιστωθεί σε ορισμένους δείκτες. Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία, η οποία μετρά πόσο δαπανηρά είναι τα προϊόντα μιας χώρας από πλευράς κόστους εργασίας, επιδεινώθηκε κατά 15% από το 1999. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο μετρά τη δυνατότητα της χώρας να εξαγάγει αγαθά και υπηρεσίες σε σχέση με τις αντίστοιχες εισαγωγές, είχε υποβαθμιστεί από ένα μικρό έλλειμμα μικρότερο από 1% του ΑΕΠ το 1999 σε ένα υπερβολικό έλλειμμα 11,8% το 2007.

Η χώρα προφανώς ζούσε πέρα από τα μέσα της και η υψηλή ανάπτυξη χρηματοδοτήθηκε κυρίως από εξωτερικό δανεισμό (Aspriadis, 2013). Κατά τον ίδιο χρόνο, η άνοδος της εγχώριας ζήτησης προκάλεσε ταυτόχρονη φούσκα ακινήτων. Μέχρι το 2007, οι τιμές των κατοικιών αυξήθηκαν κατά 80% από το 2000 και συνέχισαν να αυξάνονται, φθάνοντας το ανώτατο σημείο το 2009 στο 230%. Η αύξηση ήταν πιο έντονη από ό, τι στην Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιταλία ή την Πορτογαλία.

Κατά τη διάρκεια των ετών προ της κρίσης, το κυπριακό τραπεζικό σύστημα αποτελείται από τέσσερις διαφορετικούς τύπους τραπεζών: οι εγχώριες εμπορικές τράπεζες (Τράπεζα Κύπρου, Λαϊκή Κυπριακή Τράπεζα, Ελληνική Τράπεζα), αντιπροσωπεύουν περίπου το 60% του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων, οι θυγατρικές ελληνικών εμπορικών τραπεζών, οι συνεταιρισμοί και οι διεθνείς τραπεζικές μονάδες. Ο συνολικός κυπριακός τραπεζικός τομέας εξελίχθηκε σε μία από τις μεγαλύτερες στην ΕΕ των 27. Το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων αυξήθηκε από € 61 δισ. Το 2005 σε € 155 δισ. Το 2010. Η επέκταση ήταν ακόμα πιο αξιοσημείωτη. Ενώ ένας μεγάλος τραπεζικός τομέας δεν σημαίνει αυτομάτως αστάθεια, γίνεται πιθανή ευπάθεια.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι κάθε λάθος στη διαχείριση των τραπεζών, που προκαλεί απώλειες στους μετόχους πέραν της ικανότητάς τους να απορροφήσει, μπορεί εύκολα να μεταφερθεί στην υπόλοιπη οικονομία και θα πολλαπλασιαστεί αποτελεσματικά όταν φτάσει στην τσέπη του μέσου Κύπριου φορολογούμενου. Αυτό

οφείλεται στο γεγονός ότι υπάρχουν σχετικά λίγοι φορολογούμενοι για τους τεράστιους ισολογισμούς που διαχειρίζονται οι κυπριακές τράπεζες. Επιπλέον, η τραπεζική δραστηριότητα στην Κύπρο δεν επικεντρώθηκε αποκλειστικά σε αλλοδαπούς. Διευκόλυνε επίσης τις εγχώριες επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Το μέγεθος του δανεισμού από τον ιδιωτικό τομέα στην Κύπρο ήταν συντριπτικό. Στο τέλος του 2007, το εταιρικό χρέος ανήλθε στο 96,9% του ΑΕΠ και αυξήθηκε στο 139,2% το 2012, ενώ το χρέος των νοικοκυριών στο 101,4% του ΑΕΠ και αυξήθηκε στο 134,8% στο τέλος του 2012. Επομένως, η ευπάθεια του χρηματοπιστωτικού τομέα μετατρέπεται σε συντριπτικό χρηματοοικονομικό κίνδυνο μόλις εμφανιστεί αρνητικό οικονομικό σοκ, όπως συνέβη στις αρχές του 2013 (ΕΚΤ Κύπρου, 2017).

1.3 Το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής 2013-2016

Η Κύπρος διήλθε μια μακρά διαδικασία πριν συμφωνήσει σε ένα πρόγραμμα διάσωσης. Πρώτα ζήτησε διάσωση τον Ιούνιο του 2012, αλλά υπέγραψε ένα ενδεχόμενο πρόγραμμα τον Μάρτιο του 2013. Εν τω μεταξύ, η Κύπρος κατείχε την Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προχώρησε στις προεδρικές εκλογές. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του προγράμματος διάσωσης ήταν η εγγύηση των καταθετών και η βαθιά αναδιάρθρωση του εγχώριου εποπτικού τμήματος του τραπεζικού τομέα.

Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε για να μειώσει τον τομέα που εποπτεύεται από την εγχώρια αγορά. Πραγματοποιήθηκαν άμεσες ενέργειες, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης της CBP (Τράπεζα Λαϊκής) και της πώλησης ελληνικών καταστημάτων κυπριακών τραπεζών στην Τράπεζα Πειραιώς. Ο τομέας συρρικνώθηκε από το 750% του ΑΕΠ το 2012 σε 420% το 2015. Το σημερινό μέγεθος είναι χαμηλότερο από ό, τι σε άλλους καλά εγκατεστημένους κόμβους και πιο κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ.

Η εγγύηση των ασφαλισμένων καταθετών θεωρήθηκε απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του χρέους. Το συνολικό κόστος της εγγύησης ανήλθε στα 9,4 δισ. Ευρώ, τα περισσότερα από τα οποία προήλθαν από μη κατοίκους. Στη συνέχεια, η μετατροπή των καταθέσεων σε ίδια κεφάλαια, οι πρόσθετες

πρωτοβουλίες εισροών κεφαλαίων από ιδιώτες επενδυτές και η χρήση των κονδυλίων του προγράμματος για τους συνεταιρισμούς έφεραν τον κύριο δείκτη κεφαλαίου πρώτης βαθμίδας από 4,5% το Q4 2012 σε 16,5% το Q4-2015 .

Στο πλαίσιο των προϋποθέσεων που διέπουν τη συμφωνηθείσα δέσμη μέτρων διάσωσης, οι κυπριακές αρχές δεσμεύτηκαν επίσης να περιορίσουν τη δημοσιονομική πολιτική και να εφαρμόσουν διάφορες πρωτοβουλίες πολιτικής με στόχο τη διευκόλυνση της διαδικασίας εσωτερικής υποτίμησης και την αύξηση της αποτελεσματικότητας της κυπριακής οικονομίας. Πράγματι, η Κύπρος πραγματοποίησε εντυπωσιακή προσαρμογή το 2013-2014, ξεπερνώντας τους αρχικούς στόχους. Ένα πρωτογενές πλεόνασμα της γενικής κυβέρνησης ύψους 2,6% του ΑΕΠ σε μετρητά είχε ήδη επιτευχθεί το 2014, δύο χρόνια νωρίτερα από το αρχικό έλλειμμα -1,8% το 2013 και -2,9% το 2012. Συνεπώς, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης έφθασε στο ισορροπημένη θέση το 2015 (ΕΚΤ Κύπρου, 2017).

Η Κύπρος έκανε την ταχύτερη επιστροφή στις διεθνείς αγορές μεταξύ άλλων χωρών του προγράμματος της ζώνης του ευρώ, αγγίζοντας τις αγορές τρεις φορές (Ιούνιος 2014, Απρίλιος 2015 και Οκτώβριος 2015). Αυτό οφείλεται στην αυξημένη αξιοπιστία του. Από τον Μάρτιο του 2013, η Κύπρος ολοκλήρωσε με επιτυχία εννέα αναθεωρήσεις σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα εκταμίευσης του ΔΝΤ και επτά αναθεωρήσεις σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα του ΕΣΜ (ΕΚΤ Κύπρου, 2017).

Η Κύπρος κατέληξε να δανείζεται μόνο περίπου 7,3 δισ. Ευρώ από τα συνολικά 10 δισ. Ευρώ που διατίθενται στο πλαίσιο του προγράμματος. Ο ΕΜΣ κατέβαλε συνολικά € 6,3 δισ., Συμπληρωμένο από άλλο 1 δισ. Ευρώ από το ΔΝΤ. Η αποφοίτηση της Κύπρου από το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε στην Ευρωζώνη στις 7 Μαρτίου 2016. Το Eurogroup επαίνεσε τις αρχές για τον υψηλό βαθμό ιδιοκτησίας και τα σημαντικά επιτεύγματά τους και ενέκρινε την απόφασή τους να εγκαταλείψουν το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής. Αργότερα, από το πρόγραμμα του ΔΝΤ επίσης.

Τα μακροοικονομικά αποτελέσματα ήταν καλύτερα από τα αναμενόμενα στις αρχικές και αναθεωρημένες προβλέψεις του προγράμματος. Η ύφεση 2013-2014

αποδείχθηκε ηπιότερη από την αναμενόμενη. Οι συνολικές απώλειες εξόδου ανήλθαν σε 8.3pprts έναντι 13.5pprts στο πρόγραμμα. Η πλήρης συρρίκνωση του έτους ανήλθε σε -5,4% έναντι -8,7% στην αρχική πρόβλεψη του προγράμματος. Η πλήρης συρρίκνωση του έτους ανήλθε στο -2,5% σε σχέση με μια αρχική πρόβλεψη -4,8% (τον Μάιο του 2013). Η ανάκαμψη του 2015 εξέπληξε επίσης την ανοδική πορεία. Η αρχική πρόβλεψη του προγράμματος ανήλθε στο 1,1% το 2015 και στη συνέχεια οι επίσημοι δανειστές το αναθεώρησαν ακόμη και στις επόμενες αναθεωρήσεις: Στην 4η ανασκόπηση του Μαΐου 2014, οι προβλέψεις για το 2015 μειώθηκαν στο + 0,4%). Το έτος 2015, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ σημείωσε την πρώτη θετική ανάπτυξη μετά από μια τριετή ύφεση. Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ αυξήθηκε κατά + 1,6% σε ετήσια βάση, σε σύγκριση με -2,5% σε ετήσια βάση το 2014, -5,9% σε ετήσια βάση το 2013 και σε -2,4% σε ετήσια βάση το 2012 (ΕΚΤ Κύπρου, 2017).

1.4 Λύσεις που Προτάθηκαν και Εφαρμόστηκαν στη Κύπρο

Αναφορικά με το αν οι λύσεις που προτάθηκαν και εφαρμόστηκαν στη Κύπρο, σχετικά με τη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, θα λέγαμε πως η Κύπρος κατέγραψε τη μεγαλύτερη μείωση μεταξύ των χωρών της ΕΕ στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (NPLs) από τον Ιούνιο του 2017 έως τον Ιούνιο του 2018, σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών (EBA). Σύμφωνα με την αξιολόγηση κινδύνου του Ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος της EBA, η μεγαλύτερη μείωση του δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων ήταν στην Κύπρο (-8,6%), ακολουθούμενη από την Πορτογαλία (-5%), την Ιρλανδία και τη Σλοβενία (-4,8%) (EBA, 2016).

Ανά τομέα, η Κύπρος είναι η χώρα με τον υψηλότερο δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων έναντι των νοικοκυριών από τον Ιούνιο του 2018 (περίπου 51% του συνολικού NPLS). Ο λόγος για τα ανοίγματα έναντι των ΜΜΕ ήταν επίσης υψηλός σε περίπου 42% των συνολικών μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία της EBA, στην Κύπρο τα περισσότερα δάνεια έχουν καθυστερήσει για περισσότερο από 5 χρόνια, ακολουθούμενα από καθυστερημένα δάνεια μεταξύ 1 και 5 ετών (ΕΚΤ Κύπρου, 2018).

Ταυτόχρονα, η Κύπρος ήταν η πέμπτη χώρα με τις υψηλότερες πωλήσεις δανείων για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα NPL. Κατά το 2017, οι πωλήσεις χαρτοφυλακίου NPL στην ΕΕ, έφθασαν τα € 144 δισ., Ενώ τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2018 οι πωλήσεις NPL ανήλθαν σε € 125 δισ., Ενώ άλλες εργασίες ανήλθαν σε € 60 δισ. Οι περισσότερες από αυτές τις συμφωνίες έχουν κλείσει στην Ιταλία και την Ισπανία (59 δισ. Ευρώ και 33 δισ. Ευρώ αντίστοιχα), ακολουθούμενη από την Ιρλανδία (11 δισ. Ευρώ), την Ελλάδα (7 δισ. Ευρώ), την Κύπρο (3 δισ. Ευρώ) 2 δισ).

Ως προς τις λύσεις που προτάθηκαν λοιπόν, αναφέρεται η δημιουργία σε ένα σταθερό χρηματικό σύστημα το οποίο είναι ένα σύστημα στο οποίο οι τράπεζες έχουν πρόσβαση σε κεφάλαια και κεφάλαια με λογικό κόστος, έχουν ρυθμιστικό κεφάλαιο που θα τους επιτρέψει να απορροφήσουν άνετα τις δυσμενείς επιπτώσεις μιας οικονομικής ζημίας και να ανταποκριθούν στην πιστωτική ζήτηση με τον κατάλληλο τρόπο δεν οδηγεί σε σπειροειδή μεταξύ πιστωτικών και ενεργητικών τιμών. Αυτό ήταν απαραίτητο για τη χρηματοοικονομική σταθερότητα και για την εξασφάλιση της προστασίας των καταναλωτών και της δυνατότητας δανειοληπτών να έχουν πρόσβαση στην κατάλληλη πίστωση (ΕΚΤ Κύπρου, 2018).

Επίσης ήταν αναγκαία η εποπτεία της Κεντρικής Τράπεζας και η προστασία των καταναλωτών από τις εντολές κατασχέσεων που απαιτούσαν μια προσέγγιση που θα εξασφάλιζε στις τράπεζες κατάλληλες στρατηγικές και λειτουργίες για την αδιάλειπτη επίλυση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Το βασικό εργαλείο πολιτικής για την κεντρική τράπεζα, που επικεντρώνεται στον καταναλωτή, ήταν ο κώδικας δεοντολογίας για τα καθυστερούμενα ενυπόθηκα δάνεια (CCMA), ο οποίος τέθηκε πρώτη φορά σε ισχύ τον Φεβρουάριο του 2014 και στη συνέχεια αναθεωρήθηκε. Η CCMA αποσκοπεί στη διασφάλιση της δίκαιης και διαφανούς μεταχείρισης των δανειοληπτών που αντιμετωπίζουν χρηματοοικονομικές δυσχέρειες και αναγνωρίζει ότι τα καθυστερούμενα δάνεια είναι μοναδικά σε σύγκριση με άλλες κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων και ότι κάθε περίπτωση καθυστερούμενων υποθηκών πρέπει να εξεταστεί με βάση τα δικά της πλεονεκτήματα.

Καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης και αργότερα της ανάκαμψης της, υπήρξε μια συζήτηση σχετικά με τις πολιτικές και τα μέτρα που θεσπίστηκαν για τη

διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Κύπρο. Δεδομένης της εντολής και της αποστολής της Κεντρικής Τράπεζας για τη διασφάλιση της σταθερότητας, την προστασία των καταναλωτών, την τελευταία δεκαετία, η Κεντρική Τράπεζα έχει αναπτύξει και εφαρμόζει πολιτικές για να διασφαλίσει μια σκόπιμη και αποφασιστική μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, ενώ ταυτόχρονα θα εξασφαλίσει στους δανειολήπτες να προστατεύονται.

Αυτό απαιτούσε μια αλληλουχία της πολιτικής ανταπόκρισης που περιλαμβάνει την αναγνώριση και αναγνώριση των ζημιών των τραπεζών. Για την αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και των καθυστερούμενων απαιτήσεων, απαιτείται η εξασφάλιση κατάλληλων στρατηγικών και διακυβέρνησης εντός των τραπεζών, η οποία συνοδεύεται από την κατανομή των κατάλληλων πόρων για τη δημιουργία μονάδων υποστήριξης εκτάκτων αναγκών και καθυστερήσεων και τους στόχους για την εκτίμηση της εκάστοτε εκτίμησής τους.

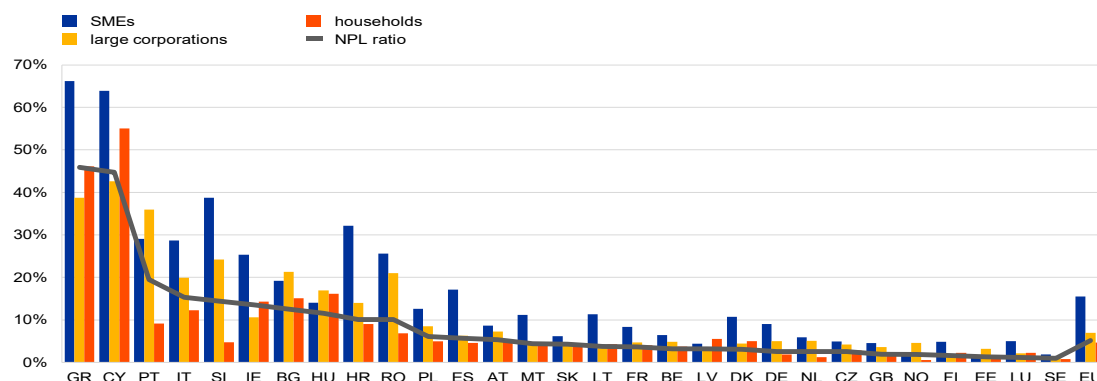
1.5 Αναφορά για τα Χαρακτηριστικά των NPLs σε Επιχειρήσεις και Νοικοκυριά

Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά στη Κύπρο, θα λέγαμε πως η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει εκδώσει στοιχεία μέσω των διαφόρων εκθέσεων της, που αναφέρουν, όπως στο Σχεδιάγραμμα Νο.1 πως σύμφωνα με στοιχεία έως το τέλος του 2016, η Κύπρος βρίσκεται στη 2^η θέση στην Ε.Ε. μετά την Ελλάδα, το 65% των μη εξυπηρετούμενων δανείων να ανήκουν σε επιχειρήσεις, το 44% σε μεγάλες επιχειρήσεις και το 58% σε νοικοκυριά (ΕΚΤ Κύπρου, 2017).

Chart 3

Non-performing loan ratios by sector

(% of gross loans)

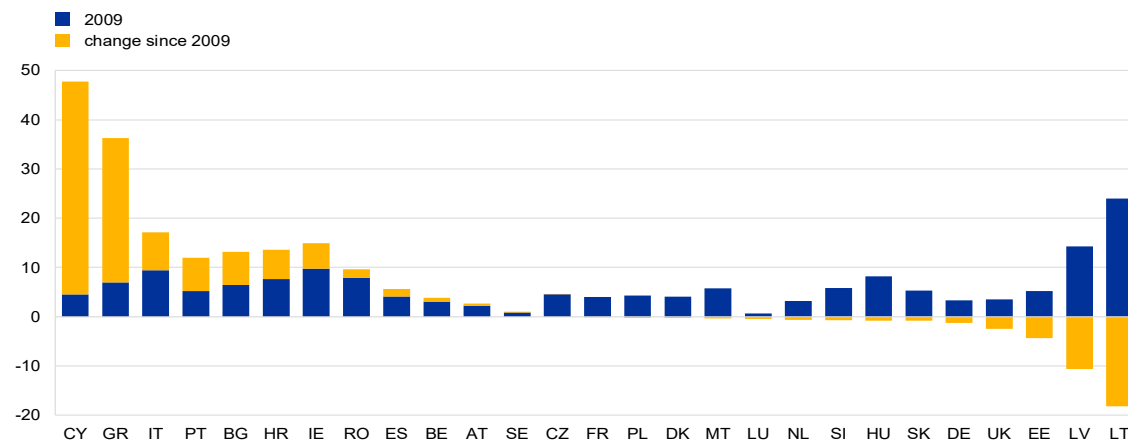
Source: EBA.

Note: Data refer to end-2016.

Διάγραμμα Νο.1 – Αναλογίες σε Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια για τις χώρες της Ε.Ε. σε Νοικοκυριά, ΜΜΕ και Μεγάλες Επιχειρήσεις

NPL ratio and changes since 2009

(% of gross loans)

Sources: IMF Financial Soundness Indicators and ESRB Secretariat calculations.

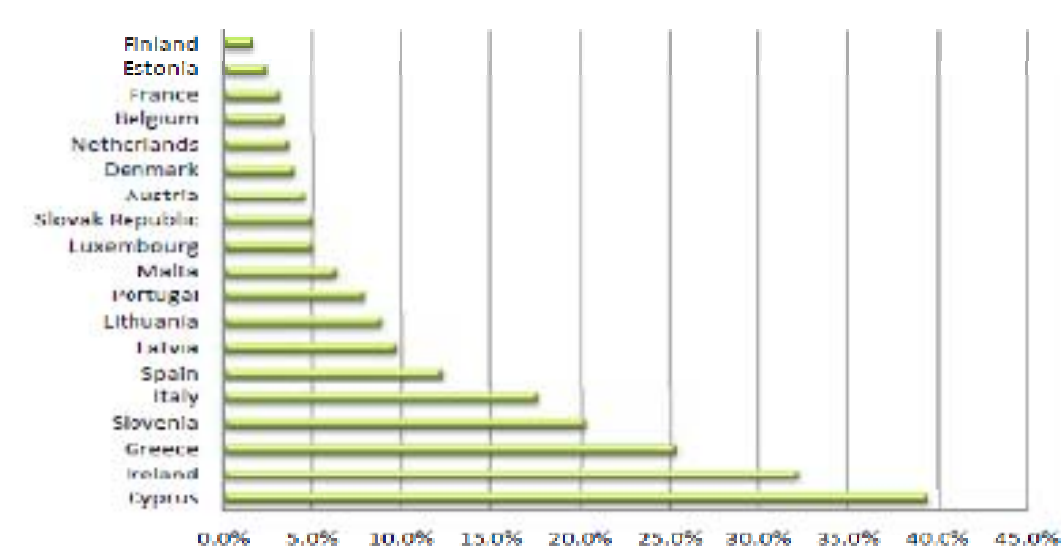
Note: Data refers to Q4-2016, except for Cyprus, Portugal, Ireland, Belgium, Denmark, Germany, United Kingdom and Lithuania (all Q4-2015), and Luxembourg (Q4-2014). Data for Denmark starts in 2010. No data is available for Finland. Countries are ordered according to the change in the NPL rate since 2009.

Διάγραμμα Νο.2 – Αναλογίες σε Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια για τις χώρες της Ε.Ε. από το 2009 και έπειτα

Σε συνέχεια των παραπάνω, σημειώνεται επίσης πως τα καθαρά χρηματοοικονομικά στοιχεία ενεργητικού (καθαρή αξία) των νοικοκυριών,

μειώθηκαν οριακά στο 108,7% του ΑΕΠ το πρώτο τρίμηνο του 2018 σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (109,8% του ΑΕΠ). Τα καθαρά χρηματοοικονομικά στοιχεία παθητικού των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων, μειώθηκαν στο 107,5% του ΑΕΠ στο τέλος Μαρτίου 2018, σε σύγκριση με 114,4% στο τέλος Δεκεμβρίου 2017 (ΕΚΤ Κύπρου, 2018).

Επίσης με δύο μελέτες στις οποίες προχώρησε η Κεντρική Τράπεζα Κύπρου (Κ.Τ.Κ.), τα ύψους 27 δις. ευρώ μη εξυπηρετούμενα δάνεια δεν δικαιολογούνται πλήρως, καθώς με επίκληση την οικονομική κρίση και τη μείωση του κύκλου εργασιών τους, αρκετές επιχειρήσεις επιλέγουν να μην επανεκκινήσουν την αποπληρωμή των δόσεων. Επιπλέον, όσον αφορά τα νοικοκυριά, η μείωση μισθών που σε περιπτώσεις φτάνει έως και 15%, δεν είναι σε τέτοιο βαθμό που να μην επιτρέπει την αποπληρωμή των υποχρεώσεων τους (ΕΚΤ Κύπρου, 2018).

Σχεδιάγραμμα Νο.3 - Ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων επί των στοιχείων ενεργητικού τραπεζών για τη Περίοδο 2014-2018. (Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο)

Τέλος, σημειώνεται πως η Τράπεζα Κύπρου ήρθε σε συμφωνία με την APS Delta sro για την πώληση ενός χαρτοφυλακίου μη εξυπηρετούμενων δανείων αξίας, στις 30 Σεπτεμβρίου 2018, 34 εκατ. ευρώ. Σύμφωνα με την Τράπεζα Κύπρου, η

συναλλαγή αποτελεί μέρος της στρατηγικής της για μείωση των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων της και γίνεται σε καθαρά εμπορική βάση. Επίσης, συνάδει με τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για τη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΕΚΤ Κύπρου, 2018).

Το χαρτοφυλάκιο αποτελείται από 9.700 δάνεια που βρίσκονται σε μεγάλη καθυστέρηση, συμπεριλαμβανομένων 8.800 ιδιωτών και 900 μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Όπως αναφέρει η Τράπεζα Κύπρου, η συναλλαγή δεν αναμένεται να έχει σημαντική επίπτωση στον ισολογισμό και την κερδοφορία της. Η συναλλαγή αναμένεται να ολοκληρωθεί το δεύτερο τρίμηνο του 2019 και υπόκειται σε όλες τις αναγκαίες διαδικασίες βάσει της σχετικής νομοθεσίας και κατόπιν έγκρισης από τις αρμόδιες εποπτικές αρχές (ΕΚΤ Κύπρου, 2018).

Κεφάλαιο Τρίτο - Η Έννοια και τα Χαρακτηριστικά της Εταιρικής Διακυβέρνησης και του Εσωτερικού Ελέγχου στη Λειτουργία των Τραπεζών

2.1 Ορισμός Εταιρικής Διακυβέρνησης

Η εταιρική διακυβέρνηση θεωρείται συνήθως ως η δομή όσο και οι σχέσεις που καθορίζουν την εταιρική κατεύθυνση και τις επιδόσεις μιας επιχείρησης. Το διοικητικό συμβούλιο έχει συνήθως κεντρικό ρόλο στην εταιρική διακυβέρνηση. Η σχέση της με τους άλλους συμμετέχοντες μετόχους και διοίκηση, είναι σημαντική. Πρόσθετοι συμμετέχοντες περιλαμβάνουν υπαλλήλους, πελάτες, προμηθευτές και πιστωτές. Το πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης εξαρτάται επίσης από το νομικό, κανονιστικό, θεσμικό και ηθικό περιβάλλον της κοινότητας. Ενώ ο 20ός αιώνας μπορεί να θεωρηθεί ως η εποχή της διαχείρισης, οι αρχές του 21ου αιώνα προβλέπεται ότι θα επικεντρωθούν περισσότερο στη διακυβέρνηση. Και οι δύο όροι ασχολούνται με τον έλεγχο των εταιρειών, αλλά η διακυβέρνηση απαιτούσε πάντοτε την εξέταση του βασικού σκοπού και της νομιμότητας.

Ωστόσο η πράξη του καθοδήγησης, καθοδήγησης και διοίκησης περιγράφει ποια διοικητικά συμβούλια [θα πρέπει να λαμβάνει αποφάσεις] κατά τη διάρκεια της συνόδου. Δεν περιγράφει και δεν αποτελεί υποκατάστατο του ίδιου του συμβουλίου ούτε άλλου μέρους ή δραστηριότητας έξω από την αίθουσα συνεδριάσεων. Οι ρυθμιστικές αρχές (καθορισμός κανόνων), οι σύμβουλοι πληρεξουσίων (εκπρόσωποι ομάδων συμφερόντων εξ ονόματος των μετόχων και τα άλλα συμφέροντα) και οι συνεδριάσεις των μετόχων (επικοινωνίες) είναι όλες σημαντικές, αλλά καμία δεν είναι εταιρική διακυβέρνηση.

Η εταιρική διακυβέρνηση, είναι ο έλεγχος της διοίκησης προς το συμφέρον της εταιρείας, συμπεριλαμβανομένης της λογοδοσίας προς τους μετόχους που εκλέγουν διευθυντές και ελεγκτές και ψηφίζουν για την αμοιβή. Ο τρόπος με τον οποίο μια επιχείρηση κυβερνά επηρεάζει τα δικαιώματα και τις σχέσεις μεταξύ των οργανωτικών φορέων και, τελικά, τον τρόπο διαχείρισης μιας οργάνωσης και το κατά πόσο επιτυγχάνει ή αποτυγχάνει. Οι εταιρείες δεν αποτυγχάνουν: οι επιτροπές κάνουν.

Η χρηστή διακυβέρνηση αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της εταιρικής επιτυχίας και της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. Η έρευνα στον τομέα της διακυβέρνησης απαιτεί διεπιστημονική ανάλυση, βασιζόμενη κυρίως στην οικονομία και το δίκαιο, καθώς και σε μια στενή κατανόηση της σύγχρονης επιχειρηματικής πρακτικής όπως αυτή που προκύπτει από λεπτομερείς εμπειρικές μελέτες σε μια σειρά εθνικών συστημάτων.

Τέλος, λαμβάνεται ως το σύνολο των νομικών, πολιτιστικών και θεσμικών ρυθμίσεων που καθορίζουν ποιες δημόσιες επιχειρήσεις μπορούν να κάνουν, ποιους τους ελέγχει, πώς ασκείται ο έλεγχος και πώς κατανέμονται οι κίνδυνοι και οι αποδόσεις από τις δραστηριότητες που αναλαμβάνουν.

2.2 Οι Βασικές Οικονομικές Καταστάσεις των Εταιρειών

Οι βασικότερες οικονομικές καταστάσεις που δημοσιεύουν οι εισηγμένες στο ελληνικό χρηματιστήριο εταιρείες είναι ο Ισολογισμός, η Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσεως, ο Πίνακας Διάθεσης Αποτελεσμάτων και το Προσάρτημα.

- Ισολογισμός Τέλους Χρήσης

Ο Ισολογισμός είναι η πλήρης εικόνα της οικονομικής κατάστασης μιας εταιρίας, που απεικονίζεται σε μια συγκεκριμένη ημερομηνία. Ο ισολογισμός είναι ένας πίνακας που παρουσιάζει τα περιουσιακά στοιχεία, τις υποχρεώσεις και τα ίδια κεφάλαια της επιχείρησης σε ορισμένη χρονική στιγμή (Solomon, 2010). Καταρτίζεται υποχρεωτικά στο τέλος κάθε χρήσης σύμφωνα με το υπόδειγμα του Ε.Γ.Λ.Σ. Η κατάσταση του ισολογισμού καταχωρείται στο βιβλίο απογραφών και ισολογισμών των οικονομικών μονάδων και δημοσιεύεται μαζί με την κατάσταση του λογαριασμού αποτελεσμάτων χρήσης, τον πίνακα διάθεσης αποτελεσμάτων και το προσάρτημα τους σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις της νομοθεσίας.

Σε αυτόν ουσιαστικά αναγράφονται τα κεφάλαια που έχει, που χρωστάει, τι περιουσίες έχει, κλπ. Αυτός ο πίνακας ισολογισμού εταιρίας, τράπεζας, κλπ. αποτελείται από το ενεργητικό και το παθητικό. Το ενεργητικό αναλύει πού έχουν επενδυθεί τα κεφάλαια που κατέχει η εταιρεία (τα περιουσιακά στοιχεία τα οποία χρησιμοποιούνται από την επιχείρηση) και το παθητικό οι πηγές από που προήλθαν

αυτά τα κεφάλαια (αναλύει το σύνολο το υποχρεώσεων της επιχείρησης προς τους τρίτους, που έχουν τα δικαιώματα τους πάνω στα περιουσιακά της στοιχεία) (Phan, Wright, Ucbasaran, 2009). Επιπλέον άλλο ένα σημαντικό κομμάτι του Παθητικού είναι Καθαρή Περιουσία ή Κεφάλαιο ή Καθαρή Θέση: Είναι οι υποχρεώσεις προς τους φορείς της επιχείρησης και ισούται με τη διαφορά μεταξύ του Ενεργητικού και του Παθητικού της επιχείρησης.

- **Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσης**

Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσης (ΚΑΧ) είναι μια έκθεση που περιέχει συνοπτικές πληροφορίες για τα έσοδα, κέρδη, έξοδα και ζημιές που έγιναν σε μια συγκεκριμένη λογιστική χρήση με βάση το ΕΓΛΣ (παρουσιάζει δηλαδή το οικονομικό αποτέλεσμα της επιχείρησης κέρδος ή ζημιά και είναι η αλγεβρική διαφορά μεταξύ των εσόδων και των εξόδων της χρήσεως) (Phan, Wright, Ucbasaran, 2009).

Το περιεχόμενο της κατάστασης αποτελεσμάτων χρήσης διαιρείται σε δύο μέρη.

Στο πρώτο παρατίθενται τα στοιχεία των λογαριασμών των λειτουργικών εσόδων και των λειτουργικών εξόδων, δηλαδή των στοιχείων που προσδιορίζουν το αποτέλεσμα εκμετάλλευσης. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται οι λογαριασμοί των μη λειτουργικών (έκτακτων) εσόδων και κερδών και κατόπιν αυτούς των μη λειτουργικών εξόδων και ζημιών (Solomon, 2010).

- **Κατάσταση Ταμειακών Ροών**

Η κατάσταση ταμειακών ροών παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις πραγματικές ταμειακές εισπράξεις και πληρωμές κατά την διάρκεια μιας περιόδου ().

- Οι ταμειακές εισπράξεις και πληρωμές προέρχονται από τις παρακάτω μοναδικές πηγές χρηματοδότησης της επιχείρησης:
- Από τις εργασίες της επιχείρησης – λειτουργικές δραστηριότητες
- Από επενδυτικές δραστηριότητες – αγοραπωλησίες παγίων & χρεογράφων
- Από χρηματοοικονομικές δραστηριότητες – έκδοση μετοχικού κεφαλαίου & δανεισμού

Η ΚΤΡ είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στους χρηματοοικονομικούς αναλυτές, γιατί επιτρέπει τον εύκολο υπολογισμό των «Αδέσμευτων Ταμειακών Ροών» (free cash flows). Οι αδέσμευτες αυτές ταμειακές ροές ορίζονται ως ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες μείον τις καθαρές εκροές για επενδύσεις και εξυπηρέτηση χρεών. Οι ΑΤΡ μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την λήψη αποφάσεων σχετικά με την χρηματοδότηση νέων επενδύσεων, τη μερισματική πολιτική, την εξόφληση υποχρεώσεων, την αποτίμηση μετοχών και επιχειρήσεων (Λαζαρίδης, Δρυμπέτας, 2011).

- **Ο Πίνακας Διάθεσης Αποτελεσμάτων**

Ο πίνακας διάθεσης αποτελεσμάτων καταρτίζεται υποχρεωτικά στο τέλος κάθε χρήσης σύμφωνα με το υπόδειγμα του Ε.Γ.Λ.Σ. Επίσης, καταχωρίζεται στο βιβλίο απογραφών και ισολογισμών των οικονομικών μονάδων και δημοσιεύεται υποχρεωτικά στο τέλος κάθε χρήσης. Τα στοιχεία του πίνακα διάθεσης αποτελεσμάτων απεικονίζονται σε δύο στήλες, οι οποίες αντιστοιχούν στη χρήση που αφορά ο ισολογισμός και στην προηγούμενη.

- **Η Κατάσταση του Λογαριασμού Γενικής Εκμετάλλευσης**

Η κατάσταση του λογαριασμού γενικής εκμετάλλευσης καταρτίζεται υποχρεωτικά στο τέλος κάθε χρήσης σύμφωνα με το υπόδειγμα του Ε.Γ.Λ.Σ. Επίσης, καταχωρίζεται στο βιβλίο απογραφών και ισολογισμών των οικονομικών μονάδων. Η κατάσταση αυτή δε δημοσιεύεται υποχρεωτικά. Όλα τα στοιχεία της κατάστασης του λογαριασμού γενικής εκμετάλλευσης απεικονίζονται σε δύο στήλες, οι οποίες αντιστοιχούν στη χρήση στην οποία αναφέρεται ο ισολογισμός και στην προηγούμενη. Παρουσιάζει το οργανικό αποτέλεσμα της χρήσης, καθώς και τα αναλυτικά στοιχεία του μικτού κέρδους (Λαζαρίδης, Δρυμπέτας, 2011).

- **Το Προσάρτημα του Ισολογισμού και των Αποτελεσμάτων Χρήσης**

Το προσάρτημα είναι απαραίτητο συμπλήρωμα των οικονομικών καταστάσεων, με το οποίο δίνονται διάφορες πρόσθετες ή επεξηγηματικές πληροφορίες. Οι πληροφορίες αυτές έχουν σκοπό να διευκολύνουν όλους τους ενδιαφερόμενους προς τους οποίους απευθύνονται οι οικονομικές καταστάσεις, στο να κατανοούν το περιεχόμενό τους και να διαπιστώνουν την αληθινή οικονομική

κατάσταση και τα ακριβή αποτελέσματα. Ενδεικτικά πληροφορίες που πρέπει να περιλαμβάνονται στο προσάρτημα είναι:

- ✓ Οι μέθοδοι που εφαρμόστηκαν για την αποτίμηση των στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων, για τον υπολογισμό των διορθώσεων αξιών στοιχείων του ενεργητικού και για τον υπολογισμό των αναπροσαρμοσμένων αξιών στοιχείων ενεργητικού.
- ✓ Οι αποσβέσεις των πάγιων στοιχείων.
- ✓ Οι πρόσθετες αποσβέσεις.
- ✓ Στοιχεία για τις συμμετοχές της οικονομικής μονάδας σε άλλες επιχειρήσεις, όταν η συμμετοχή υπερβαίνει το 10% του κεφαλαίου τους κτλ.

- **Οι Χρήστες των Οικονομικών Καταστάσεων**

Οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις ετοιμάζονται για ένα σύνολο διαφοροποιημένων χρηστών (Weygandt, Kimmel, & Kieso, 2015). **Οι χρήστες των οικονομικών στοιχείων έχουν συγκεκριμένους στόχους, τους οποίους πρέπει να ικανοποιήσουν με την ανάλυση των καταστάσεων.**

- **Η Διοίκηση της Επιχείρησης (management)**

Αυτή είναι ο πρώτος χρήστης των οικονομικών στοιχείων των καταστάσεων και αναλύει τα στοιχεία, τόσο από την άποψη των επενδυτών, όσο και των δανειστών της επιχείρησης (Τουρνά - Γερμανού, 2003). Με την ανάλυση η διοίκηση προσδιορίζει την τρέχουσα οικονομική θέση της μονάδας, καθώς και την ικανότητά της να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της. Επίσης, ενδιαφέρεται και φροντίζει για την δημιουργία κερδών.

Ιδιαίτερη, επίσης, φροντίδα της διοίκησης αποτελεί το οικονομικό οικοδόμημα της επιχείρησης με σκοπό να επιτύχει τον κατάλληλο συνδυασμό βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων υποχρεώσεων και ίδιων κεφαλαίων. Επιπλέον, ενδιαφέρεται για τη δομή του Ενεργητικού δηλ. τον συνδυασμό διαθεσίμων, αποθεμάτων, απαιτήσεων, επενδύσεων και παγίων στοιχείων. Η διοίκηση με τις κατάλληλες ενέργειες πρέπει να οδηγεί την επιχείρηση προς μία σταθερή βραχυχρόνια και μακροχρόνια πολιτική και

παράλληλα να πραγματοποιεί κέρδη. Αυτές οι επιδιώξεις, αν και αντίθετες μεταξύ τους, πρέπει να επιτυγχάνονται ταυτόχρονα. Για παράδειγμα ρευστότητα και αποδοτικότητα είναι ανταγωνιστικές, επειδή τα ρευστοποιήσιμα περιουσιακά στοιχεία (Ταμείο και Καταθέσεις Όψεως) είναι συνήθως τα λιγότερο αποδοτικά περιουσιακά στοιχεία.

Το γεγονός αυτό έχει αρνητική επίδραση στην επιδίωξη της επιχείρησης να επιτύχει τη μεγαλύτερη δυνατή αποδοτικότητα, κυρίως όταν δεν έχει πηγές - πόρους διαθέσιμους για την κάλυψη των τρεχουσών υποχρεώσεών της. Από το άλλο μέρος, αν η οικονομική μονάδα ακολουθήσει αποκλειστικά και μόνο υψηλούς στόχους αποδοτικότητας, γρήγορα θα βρεθεί αντιμέτωπη με την πλήρη χρεοκοπία από τη στιγμή που δεν θα έχει ρευστό χρήμα για την εξόφληση προμηθευτών και πιστωτών με τις ανάλογες απ' αυτούς αντιδράσεις. Εκτός από την επιτυχία της παραπάνω επιδίωξης, η διοίκηση με τις ανάλογες ενέργειες και πρακτικές θα πρέπει να χρησιμοποιεί τους πόρους της σωστά, ώστε να πετυχαίνει μία λογική απόδοση των κεφαλαίων της.

- **Οι Επενδυτές (μέτοχοι κ.λπ.) (investing public)**

Αυτοί αποτελούν μία άλλη κατηγορία χρηστών των οικονομικών καταστάσεων, οι οποίοι ενδιαφέρονται για συγκεκριμένους τύπους ανάλυσης. Το πρώτο και κύριο ενδιαφέρον των επενδυτών είναι η γενική οικονομική κατάσταση της επιχείρησης και η ικανότητά της να πραγματοποιεί μεγάλα κέρδη. **Οι αναλυτές που δίνουν στοιχεία στο επενδυτικό κοινό, χρησιμοποιούν την ανάλυση των κοινών μεγεθών**, οικονομικών στοιχείων των παρελθόντων ετών και συγκρίνουν αυτά με μεγέθη της τρέχουσας οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα υπολογισμού της μελλοντικής της προοπτικής.

- **Οι Παρέχοντες Δανειοδοτήσεις στην Επιχείρηση (Credit grantors)**

Αυτοί είναι κυρίως Τράπεζες και άλλα Πιστωτικά Ιδρύματα, οι οποίοι είναι επόμενο να ενδιαφέρονται για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης. Οι απλοί δανειοδότες κερδίζουν ένα σχετικά μικρό ποσό τόκων από την επεκτεινόμενη πίστωση, το ύψος του οποίου είναι συνάρτηση του κάθε φορά ισχύοντος επιτοκίου. Επειδή, συνήθως, η απόδοση των πιστώσεων είναι χαμηλή και

οι πιθανότητες να μην αποπληρωθεί το αρχικό κεφάλαιο αρκετές, οι δανειοδότες έχουν την τάση να είναι συντηρητικοί στην επέκταση των πιστώσεων.

- **Οι Προμηθευτές (Suppliers) της Επιχείρησης**

Αυτοί ενδιαφέρονται για την οικονομική της κατάσταση, γιατί απ' αυτή θα εξαρτηθεί η είσπραξη ή όχι των χρημάτων που αντιστοιχούν στις πωλήσεις τους με πίστωση, προς την οικονομική μονάδα (Τουρνά - Γερμανού,2003). Για τους προμηθευτές αν μία πώληση με πίστωση, από την οποία έχουν ένα ποσοστό κέρδους 20% επί του κόστους (mark up), δεν εξοφληθεί από τον αγοραστή, σημαίνει ότι για την κάλυψη αυτής της απώλειας θα χρειαστεί να πραγματοποιήσουν 5 επιτυχείς και ισόποσες πωλήσεις με αυτήν που δεν εξοφλήθηκε.

Ακόμη οι προμηθευτές παρέχουν πιστώσεις για μεγάλα χρονικά διαστήματα, σ' αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να σκεφτούν το κόστος των κεφαλαίων τους (τόκους, πληθωρισμός κ.λπ.). Οι πιστωτές μίας επιχείρησης για βραχυχρόνια περίοδο (μέχρι ένα έτος) και οι πιστωτές για μακροχρόνια περίοδο (πάνω από 1 έτος), διαφέρουν ως προς τις επιδιώξεις τους.

Οι βραχυχρόνιοι πιστωτές (κυρίως προμηθευτές) ενδιαφέρονται πρωταρχικά για τις τρέχουσες πηγές χρημάτων της επιχείρησης, όπως αυτές εμφανίζονται στις οικονομικές καταστάσεις, προκειμένου να δώσουν επιπλέον πίστωση. Αντίθετα, αυτοί που έχουν μακροχρόνιες απαιτήσεις (Τράπεζες και ομολογιούχοι) ενδιαφέρονται για τις μελλοντικές προοπτικές δημιουργίας κερδών της επιχείρησης, γεγονός που θα δώσει τη δυνατότητα εξόφλησης της απαίτησής τους. Για παράδειγμα αν εκδοθούν ομολογίες, οι οποίες θα εξοφληθούν σε 30 χρόνια, η παρούσα οικονομική κατάσταση της επιχείρησης δεν αποτελεί απόδειξη, αλλά ούτε καν ένδειξη για την εξόφληση ή μη της παραπάνω υποχρέωσης, γιατί η εξόφληση αυτής της υποχρέωσης θα είναι δυνατή από μελλοντικά κέρδη. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι σκοποί της ανάλυσης είναι διαφορετικοί μεταξύ των πάσης φύσης πιστωτών και εξαρτώνται από παράγοντες που καθορίζουν χρόνο πίστωσης, ποσό πίστωσης, σκοπό κ.λπ.

Η χρηματοοικονομική δομή, όμως, της επιχείρησης ενδιαφέρει όλους τους δανειστές της και αυτό, γιατί το ποσό των Ίδιων Κεφαλαίων σε σχέση με το

πραγματικό Παθητικό, δείχνει το ρίσκο που αναλαμβάνουν οι ιδιοκτήτες - επιχειρηματίες εν σχέση με τους πιστωτές. Τα Ίδια Κεφάλαια παρέχουν στους δανειστές μία απόσταση ασφαλείας από την απώλεια των χρημάτων τους. Όταν η απόσταση ασφαλείας είναι μικρή (χαμηλά Ίδια Κεφάλαια), το πραγματικό ρίσκο το φέρουν όλοι οι πιστωτές της (Τουρνά - Γερμανού, 2003).

- **Διάφορες Άλλες Ομάδες**

Πολλές άλλες ομάδες ανθρώπων ενδιαφέρονται για την ανάλυση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων μιας επιχείρησης. Μεταξύ αυτών είναι (Solomon, 2010):

1) *Τα σωματεία εργαζομένων (unions of employees).*

Αυτά ενδιαφέρονται τη δυνατότητά της να δώσει αυξήσεις στους μισθούς και διάφορα άλλα ευεργετήματα στους εργαζόμενους όπως είναι δανεισμοί, ασφαλιστικά πλάνα κ.λπ.

2) *Η Κυβέρνηση (Government).*

Επίσης ενδιαφέρεται για την ανάλυση, προκειμένου να ασκήσει την οικονομική και κοινωνική πολιτική, δηλ. να εισπράξει φόρους, να εξασφαλίσει θέσεις εργασίας, να ενισχύσει το εξαγωγικό εμπόριο και πολλά άλλα.

2.3 Διαδικασίες Εποπτείας στις Εμπορικές Τράπεζες στη Κύπρο και Σχετικοί Κανονισμοί

2.3.1 Εσωτερικός Έλεγχος Τραπεζών

Κατά έναν ανεπίσημο ορισμό, ο Εσωτερικός Έλεγχος είναι το σύνολο των κανόνων που βρίσκουν εφαρμογή στις εταιρίες και ρυθμίζουν την λειτουργία του διοικητικού συμβουλίου σε σχέση με τους ιδιοκτήτες των εταιριών (Phan, Wright, Ucbasaran, 2009). Στην πράξη ο εσωτερικός έλεγχος είναι κάτι πολύ ευρύτερο καθώς πρέπει να είναι κομμάτι των περισσότερων αν όχι όλων των λειτουργιών μια επιχείρησης και ποικίλει ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της κάθε επιχείρησης τόσο σε εύρος όσο και σε βάθος.

Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί επίσης να οριστεί ως μια ξεχωριστή και ανεξάρτητη, υποτίθεται, μεν, αλλά εσωτερική της μονάδας, δε, λειτουργία, η οποία είναι επιφορτισμένη με το συνεχή έλεγχο και αξιολόγηση όλων των συστημάτων οργάνωσης και λειτουργεί της μονάδας (συμπεριλαμβανομένου και του λογιστικού συστήματος, βεβαίως) και η οποία λειτουργία εντάσσεται στο ευρύτερο MIS (Management Information System) της μονάδας (Solomon, 2010).

2.3.2 Εσωτερικός Έλεγχος - Γενικά

Ως έννοια ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) διακρίνεται για το εύρος και το υψηλό επίπεδο των προσφερόμενων υπηρεσιών του (Drogalas et al., 2006). Συχνά όμως, η άγνοια των διοικούντων, υπονομεύει την προσέγγιση και τη σημασία που του αποδίδεται στο σύγχρονο επιχειρηματικό γίγνεσθαι. Το γεγονός αυτό τεκμηριώνει τη μεγάλη έμφαση που καταλογίζεται στην οπτική της στρατηγικής αξιολόγησής του, ως αποτελεσματικό μέσο εκπλήρωσης και επίτευξης των επιχειρησιακών στόχων.

Σήμερα, ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει ένα αποτελεσματικό Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου είναι τόσο από την πλευρά της πρόληψης των ενδοεπιχειρησιακών παραλήψεων και ατασθαλιών, όσο και από την οπτική της ελαχιστοποίησης των δυσμενών επιδράσεών τους στην οικονομική μονάδα και στους φορείς της (Λαζαρίδης, Δρυμπέτας, 2011).

2.3.3 Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου

Με σκοπό την πληρέστερη εννοιολογική προσέγγιση του εσωτερικού ελέγχου, παρατίθεται η διάκριση των όρων «Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου» και «Εσωτερικός Έλεγχος». Στα πλαίσια της παραπάνω διάκρισης, οι Cook and Winkle (1976) προσομοίωσαν το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου με το νευρικό σύστημα του ανθρώπου το οποίο απλώνεται στην οικονομική μονάδα μεταφέροντας εντολές και αντιδράσεις από και προς τη Διοίκησή της. Ήτοι, το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου της οικονομικής μονάδας συνδέεται άμεσα με την οργανωτική της δομή και τους γενικούς κανόνες λειτουργίας της (Cai, 1997).

Σύμφωνα με έναν ευρύτερο ορισμό, το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου ορίζεται ως το πλάνο της επιχείρησης και το σύνολο των μεθόδων και διαδικασιών που ακολουθεί η Διοίκηση για να διασφαλίσει την αποδοτική συνεργασία με τη διεύθυνση της επιχείρησης, την πρόληψη και τον εντοπισμό της απάτης και του λάθους, την ακρίβεια και ολοκλήρωση των λογιστικών αρχείων και την έγκαιρη προετοιμασία όλων των χρήσιμων οικονομικών πληροφοριών (Meigs et al., 1984; Παπαδάτου, 2005).

Πιο πρόσφατα, ο Φίλος (2004) τονίζοντας τη συνεισφορά του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου στην επίτευξη των στόχων της οικονομικής μονάδας, όρισε το Σ.Ε.Ε. ως το οργανωμένο σύνολο ελέγχων λειτουργιών και διαδικασιών που καθιερώνεται από τη Διοίκηση με σκοπό την εξάλειψη των αρνητικών επιπτώσεων του οργανισμού, την αποτελεσματική του λειτουργία και την ικανοποίηση των στόχων του.

Την ίδια περίοδο, ο Γρηγοράκος (2006) δίνοντας έμφαση στο καθαρά λογιστικό εσωτερικό έλεγχο όρισε το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου ως **«το όλο σύστημα οργάνωσης των διαδικασιών εκτέλεσης των διαχειριστικών πράξεων και της λογιστικής τους απεικόνισης»**. Ειδικότερα, το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου περιλαμβάνει τις αρμοδιότητες του προσωπικού, τα εισερχόμενα και εκδιδόμενα δικαιολογητικά, τη διαδρομή και τον έλεγχό τους, και τέλος τους τηρούμενους λογαριασμούς, τον τρόπο και τη μέθοδο ενημέρωσής τους.

Συγκεντρωτικά από όλες τις παραπάνω απόψεις συμπεραίνεται ότι το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου αποτελεί το πλέγμα όλων των διαδικασιών και πολιτικών που: προάγουν την ακρίβεια και αξιοπιστία των λογιστικών και επιχειρησιακών δεδομένων, προστατεύουν τους πόρους της οικονομικής μονάδας από τη σπατάλη και την απάτη, εκτιμούν την πιστή εφαρμογή της πολιτικής της Διοίκησης από τα διάφορα τμήματα και γενικότερα αξιολογούν τη συνολική αποτελεσματικότητα και απόδοση των λειτουργιών της οικονομικής μονάδας (Alexander Hamilton Institute, 2005).

2.3.4 Εννοιολογικό Πλαίσιο Εσωτερικού Ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) αποτελεί ένα ιδιαίτερα δημοφιλές ερευνητικό πεδίο, το οποίο κεντρίζει το ενδιαφέρον ερευνητών και μελετητών τα τελευταία χρόνια. Η σημαντικότητά του επιβεβαιώνεται από το μεγάλο όγκο της σχετικής διεθνούς αρθρογραφίας και βιβλιογραφίας, ενώ η ένταση αναζήτησης ενός αξιόπιστου εννοιολογικού πλαισίου οδήγησε τους μελετητές στην υιοθέτηση ενός ικανού αριθμού εναλλακτικών προσεγγίσεων. Ενδεικτικό της σημασίας του για την επιβίωση και ανάπτυξη των οικονομικών μονάδων αποτελεί το πλήθος των ορισμών που του έχουν αποδοθεί από ερευνητές και μελετητές, παγκοσμίως.

Τα πρώτα χρόνια, ο εσωτερικός έλεγχος θεωρούνταν ως μια διαδικασία που πρόσφερε έλεγχο επιβεβαίωσης σε λογαριασμούς (Spekle et al., 2007). Υπό αυτό το πρίσμα, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) ορίζονταν ως μια διαδικασία επίβλεψης, ως ο «αστυνομικός της Διοίκησης» (Morgan, 1979), ο οποίος δεν διαδραματίζει ρόλο στην επίτευξη των οργανωτικών στόχων. Αυτή ήταν μια εμβρυακή μορφή του εσωτερικού ελέγχου.

Ωστόσο, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) είναι αποτέλεσμα – προϊόν της σύγχρονης κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης (Cai, 1997). Σημαντικές αλλαγές προωθήθηκαν από τη Βιομηχανική Επανάσταση, με αποτέλεσμα μετά το 1940, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) να εισέρχεται στη χρυσή του περίοδο. Εκείνη την περίοδο (1941) ιδρύεται το Αμερικάνικο Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, που ήταν και ο προπομπός του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (Dittenhofer, 2001).

Τριάντα χρόνια αργότερα, η ASOBAC (Committee on Basic Auditing Concepts, 1973), όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «μια συστηματική διαδικασία αντικειμενικής αξιολόγησης των στοιχείων για την εξακρίβωση του βαθμού συσχέτισης μεταξύ καθιερωμένων κριτηρίων με τα πραγματικά αποτελέσματα της επιχείρησης».

Την ίδια περίπου περίοδο, μία εξίσου σημαντική Επιτροπή, η APC (Auditing Practices Committee, 1980), τονίζοντας τη σημασία της νομοθεσίας, όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «μια ανεξάρτητη εξέταση και γνωμοδότηση από έναν

διορισμένο, από την επιχείρηση, ελεγκτή για τα οικονομικά στοιχεία της, σύμφωνα με το εκάστοτε ισχύον νομικό καθεστώς».

Σε συμφωνία ήταν και ο ορισμός από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (IIA, 1991; Taylor and Glezen, 1991; Konrath, 1996), σύμφωνα με τον οποίο, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) ήταν «η ανεξάρτητη διαδικασία που λειτουργεί μέσα στον οργανισμό για να εξετάσει και να εκτιμήσει τις διαδικασίες, παρέχοντας σημαντική υπηρεσία σε αυτόν».

Την ίδια περίοδο, η έννοια του εσωτερικού ελέγχου συνδέεται με την εταιρική διακυβέρνηση μέσω μιας έκθεσης που συντάχτηκε από πέντε οργανώσεις[1]. Ειδικότερα, μέσω της έκθεσης εξεταζόταν ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου στην εξασφάλιση βελτιωμένης εταιρικής διακυβέρνησης (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, 1992).

Η έκθεση περιείχε μια ανάλυση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του εσωτερικού ελέγχου και ενός πλαισίου για την οριοθέτηση και την αξιολόγησή του. Στα πλαίσια της έκθεσης ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) ορίστηκε ως: «μία διαδικασία, που είναι σχεδιασμένη να παρέχει διαβεβαίωση σχετικά με την επίτευξη των επιχειρησιακών στόχων» στις ακόλουθες κατηγορίες: Αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των λειτουργιών-διαδικασιών, αξιοπιστία οικονομικών καταστάσεων και συμμόρφωση με τους εφαρμόσιμους νόμους και τους κανονισμούς» (Aldridge and Colbert, 1994; Maijoor, 2000).

Δύο χρόνια αργότερα, το Δεκέμβριο του 1994, εκδόθηκε το μοντέλο «CADBURY» από το Συμβούλιο «Financial Aspects of Corporate Governance» του Ινστιτούτου Ορκωτών Ελεγκτών της Αγγλίας και Ουαλίας. Το μοντέλο όριζε τον εσωτερικό έλεγχο σαν «ένα συνολικό σύστημα ελέγχων, χρηματοοικονομικών και άλλων με σκοπό την παροχή ασφάλειας αναφορικά με: αποτελεσματικές και αποδοτικές λειτουργίες, εσωτερικούς χρηματοοικονομικούς ελέγχους και συμμόρφωση με νόμους, διατάξεις και πολιτικές κάθε εταιρείας».

Λίγο αργότερα, βασισμένο στα μοντέλα COSO και CADBURY, το ίδρυμα Ορκωτών Λογιστών του Καναδά (CICA) διεύρυνε το εννοιολογικό πλαίσιο του ελέγχου (COCO) παρέχοντας έναν ευρύτερο ορισμό και μια σειρά κριτηρίων για την

αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς του (Canadian Institute of Chartered Accountants, 1995). Με αυτό τον τρόπο δόθηκε μια πολύ ευρύτερη προσέγγιση στον έλεγχο, η οποία συνέδεε τον εσωτερικό έλεγχο, τον κίνδυνο και την επίτευξη των επιχειρησιακών στόχων (Hunton et al., 2004). Πάντως αποτελεί αναντίρρητο γεγονός, ότι και οι τρεις Οργανισμοί επέκτειναν σαφώς το εννοιολογικό πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου πέρα από τον οικονομικό έλεγχο.

Γενικά, στο σημερινό οικονομικό περιβάλλον, το σύγχρονο Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου αναπτύσσεται για να ικανοποιήσει τις ανάγκες της σύγχρονης επιχείρησης (Yan Jin'e, 1997). Σε αυτά τα πλαίσια, τον Ιούνιο του 1999, το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «μία ανεξάρτητη, αντικειμενική, διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα που ήταν σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού» (IIA, 1999). Η μεγαλύτερη διαφοροποίηση του νέου ορισμού ήταν η για πρώτη φορά παραδοχή δημιουργίας «προστιθέμενης αξίας» (add value) για την οικονομική μονάδα από την ύπαρξη του εσωτερικού ελέγχου (Krogstad et al., 1999; Bou-Raad, 2000; Nagy and Cenker, 2002; Mihret and Yismaw, 2007).

Η σύνδεση του εσωτερικού ελέγχου με τη στρατηγική της οικονομικής μονάδας τονίστηκε από την Παπαδάτου (2001), η οποία όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «το σύνολο των διαδικασιών, των κανόνων, των μεθόδων και των επαληθεύσεων που διασφαλίζουν την προστασία της περιουσίας της οικονομικής μονάδας και την αποτελεσματική εφαρμογή της Στρατηγικής της».

Ένα χρόνο αργότερα, ο Βαρβατσουλάκης (2002), στα πλαίσια εκπόνησης της διδακτορικής του διατριβής, τόνισε εντονότερα τη σημασία της Διοίκησης, ορίζοντας τον εσωτερικό έλεγχο ως «όλες τις μεθόδους με τις οποίες η Διοίκηση της οικονομικής μονάδας εκχωρεί αρμοδιότητες, με σκοπό την αποτελεσματικότερη λειτουργία των κύκλων δραστηριότητας της οικονομικής μονάδας».

Ένας ευρύτερος ορισμός, ο οποίος υπογράμμιζε τόσο το συμβουλευτικό όσο και τον προληπτικό ρόλο του εσωτερικού ελέγχου αποδόθηκε από τον Παπαστάθη (2003). Υπό το πρίσμα του εν λόγω ορισμού, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) θεωρήθηκε ως «η υπηρεσία που αποσκοπεί στην αξιολόγηση της επάρκειας

λειτουργίας του συστήματος εσωτερικών ελέγχων και προτείνει βελτιώσεις, όπου διαπιστώνονται αδυναμίες».

Ακολουθώντας την ίδια λογική, στην Ελλάδα, το Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, 2008) όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «μία ανεξάρτητη, αντικειμενική, διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα, επαρκώς σχεδιασμένη και οργανωμένη, που μέσω των τεχνικών και επιστημονικών προσεγγίσεων, αξιολογεί την επάρκεια λειτουργίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (λειτουργίες-εφαρμογή διαδικασιών)».

Από όλες τις ανωτέρω εννοιολογικές προσεγγίσεις καθίσταται σαφές, ότι ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) δεν είναι ένα μονοδιάστατο εργαλείο ελέγχου της ορθότητας των καταστάσεων (Ταχυνάκης και Ζαφειράκου, 2007), αλλά αποτελεί συστατικό στοιχείο της εταιρικής διακυβέρνησης (Hermanson et al., 2008), διαδραματίζει κομβικό ρόλο στην αξιοπιστία των εκθέσεων - αναφορών των οικονομικών επιτελείων (Zakaria et al., 2006) και παρέχει μοναδική υπηρεσία αποτελώντας προστιθέμενη αξία για την οικονομική μονάδα προς την επίτευξη των δεικτών αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητά της (Goodwin, 2004).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ένα υγιές Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου παρέχει στην οικονομική μονάδα τη διασφάλιση, ότι δεν θα εμποδιστεί στην επίτευξη των στρατηγικών και επιχειρησιακών της στόχων (Savcuk, 2007) και γενικότερα, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) είναι η αναγκαία λειτουργία του σύγχρονου «management», είναι ο σύμβουλος του σε όλα τα ιεραρχικά επίπεδα (Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, 2008).

Στο πλαίσιο του COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) σχετικά με τον εσωτερικό συμμετείχαν οι παρακάτω πέντε οργανώσεις: American Accounting Association, American Institute of Certified Public Accountants, Institute of Internal Auditors, Institute of Management Accountants και Financial Executive Institute.

2.3.5 Ανάλυση Συνόλου Αρχών που Διέπουν τον Εσωτερικό Έλεγχο

Αναφερόμενοι στις αρχές στις οποίες αναφέρεται η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου, αυτές ταυτίζονται με την σωστή και υπεύθυνη λειτουργία, οργάνωση, διοίκηση και έλεγχο της εκάστοτε επιχείρησης (Λαζαρίδης, Δρυμπέτας, 2011). Οι στόχοι της κάθε επιχείρησης συνήθως αναφέρονται ως μακροπρόθεσμοι και αποσκοπούν στην μεγιστοποίηση της αξίας της καθώς και στην προστασία των δικαιωμάτων και συμφερόντων των ενδιαφερομένων προς την ίδια την επιχείρηση (Solomon, 2010).

Θα πρέπει αντίστοιχα να σημειωθεί πως οι εταιρικοί στόχοι βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση με τον εσωτερικό έλεγχο και με τον τρόπο όπου η μορφή του, επηρεάζει την λειτουργία της επιχείρησης (Drobetz et al, 2004). Ο τρόπος βέβαια με τον οποίο οι στόχοι της επιχείρησης τίθενται και επιτυγχάνονται αντίστοιχα, θα πρέπει να είναι σύμφωνοι με αυτήν της διακυβέρνησης. Ταυτόχρονα, υιοθετούνται συστήματα παρακολούθησης και αποτίμησης κινδύνων και το πιο σημαντικό, οι τρόποι με τους οποίους θα προστατευθούν τα συμφέροντα και η ανταγωνιστικότητα της κάθε επιχείρησης.

Ένα πλήρες και σύγχρονο μοντέλο του εσωτερικού ελέγχου, έχει θεσπισθεί από διάφορες επιχειρήσεις στις μέρες μας, οι οποίες όμως καταλήγουν στην εφαρμογή ενός, μάλλον, συγκεκριμένου μοντέλου. Το μοντέλο αυτό αναφέρει ως βασικές αρχές του εσωτερικού ελέγχου: (Λαζαρίδης, Δρυμπέτας, 2011):

- Προστασία και σεβασμό στα δικαιώματα των μετόχων, καθώς και στα συμφέροντά τους
- Δημιουργία διοικητικού συμβουλίου το οποίο να μπορεί να πληροί τις διαδικασίες διαχωρισμού και ανεξαρτησίας σε ότι αφορά τις δραστηριότητες του από τα όργανα διοίκησης
- Ικανότητα διοικητικού συμβουλίου να μπορεί να εξισορροπεί όλα τα προσόντα και τις ικανότητες των στελεχών με τις απαιτήσεις των δραστηριοτήτων της εταιρείας

- Δημιουργία συστημάτων ανταμοιβής και αξιολόγησης έτσι ώστε τα εταιρικά στελέχη να είναι σε θέση να επιτυγχάνουν τους σκοπούς της επιχείρησης.
- Υποστήριξη κλίματος διαφάνειας, ακεραιότητας και υπευθυνότητας σε ότι αφορά την λήψη αποφάσεων
- Εταιρικές διαδικασίες οι οποίες να μπορούν να απεικονίζουν την καθημερινή εργασία αλλά και την προστασία ενός σωστού και αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου απέναντι σε νέες προκλήσεις και κινδύνους
- Επαρκείς και σωστές πληροφορίες με το αντίστοιχο σύστημα ορθών και έγκαιρων πληροφοριών απέναντι στην επενδυτική κοινότητα και στο ευρύ κοινό
- Ευαισθητοποίηση σε θέματα κοινωνικής ευθύνης.

Σύμφωνα με τις αρχές του εσωτερικού ελέγχου, όλοι οι υπάλληλοι της επιχείρησης θα πρέπει να είναι υπεύθυνοι και ευαισθητοποιημένοι απέναντι σε πληροφορίες και τα στοιχεία τα οποία εμπίπτουν στην αντίληψή τους αλλά και στην σχετική απαγόρευση χρήσης εκείνων που «πλήττουν» την λειτουργία της επιχείρησης σχετικά (Drobotz et al, 2004). Επίσης, η επαγγελματική δεοντολογία πρέπει να βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές και λειτουργίες της επιχείρησης. Η εκτέλεση των καθηκόντων των υπαλλήλων έχει άμεση σχέση με την επαγγελματική τους δεοντολογία και με τις σχέσεις τους με τις δημόσιες αρχές. Σημαντικό τέλος είναι και το γεγονός ότι η κάθε εταιρεία πρέπει να προωθεί την σχέση και την συνεργασία της με τους πελάτες αλλά και με όλους όσους βρίσκονται στην αγορά στην οποία λειτουργεί (Brown, Caylor, 2005).

Αντίστοιχα, θα πρέπει να προωθεί συνεχώς νέα προϊόντα στην αγορά ή και υπηρεσίες, ώστε το κοινό στο οποίο απευθύνεται, να εμφανίζεται ως άκρως ικανοποιημένο. Μια επιχείρηση μπορεί να πιστεύει ότι είναι έτοιμη να λειτουργήσει ικανοποιητικά, αφού πρώτα έχει δημιουργήσει το παραπάνω πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης. Μόνο τότε θα είναι σε θέση να θεωρείται άκρως ανταγωνιστική, να διατηρήσει την εμπιστοσύνη των πελατών της και να προωθήσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών της. Πρέπει επίσης να βρίσκεται σε μια συνεχή επαγρύπνηση, ώστε

να δύναται να πράττει διεθνή ανασκόπηση των παραπάνω πρακτικών, με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι σε θέση να συνομολογεί με τις διεθνείς εξελίξεις.

Ταυτόχρονα όμως, η κάθε επιχείρηση θα πρέπει να εφαρμόζει και τις καλύτερες πρακτικές σύμφωνα με τον κώδικα Ιατρικής και Επιστημονικής Ηθικής Δεοντολογίας. Σύμφωνα με την εταιρεία η εφαρμογή των Αρχών του εσωτερικού ελέγχου, είναι η μοναδική λύση στο να μεγιστοποιηθεί η αποδοτικότητα της περιουσίας αλλά και η ανάπτυξη της. Με αυτόν τον τρόπο θα διατηρηθεί και η εμπιστοσύνη από την επιχειρηματική κοινότητα. Έτσι λοιπόν εν κατακλείδι στην παρούσα ενότητα, οι Αρχές που θα πρέπει τηρούνται από μέρους των επιχειρήσεων για ένα σωστό εσωτερικό έλεγχο, είναι οι εξής: (Omran, Bolbol, Fatheldin, 2008):

- Σύνθεση διοικητικού συμβουλίου με ανάλογες αρμοδιότητες
- Λειτουργία συμβουλευτικών επιτροπών και συμβουλίων
- Ισότιμη πρόσβαση μετόχων σε εταιρικά στοιχεία
- Σχέση μετόχων
- Τήρηση Νομοθετικού Πλαισίου γύρω από τις δραστηριότητες της εταιρείας
- Διαφάνεια σε οικονομικές συναλλαγές και αποφάσεις.

2.3.6 Είδη και Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου

Η πρώτη κατηγοριοποίηση των ειδών του ελέγχου γίνεται με βάση τον φορέα η το άτομο που τον διενεργεί. Έτσι σε πρώτη φάση έχουμε (Phan, Wright, Ucbasaran, 2009):

Τον Εξωτερικό Έλεγχο που διενεργείται από εξωτερικούς ελεγκτές, οι οποίοι δεν έχουν καμιά σχέση εξαρτημένης εργασίας με την οικονομική μονάδα (σε πολλές περιπτώσεις όμως ειδικά στο εξωτερικό ο ελεγχόμενος καλύπτει τις αμοιβές του ελεγκτή), την οποία καλούνται να ελέγξουν μετά από πρόσκληση των μετόχων αυτής.

Τον Εσωτερικό Έλεγχο που σχεδιάζεται και οργανώνεται από τον ίδιο φορέα και διενεργείται από ειδικά εκπαιδευμένα στελέχη του, τους εσωτερικούς ελεγκτές, οι οποίοι είναι υπάλληλοι της επιχείρησης.

Τον Μικτό Έλεγχο που οργανώνεται και συντονίζεται από το τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου με τη συνεργασία των εξωτερικών ελεγκτών.

Ανάλογα με το εύρος διακρίνονται σε

Ειδικούς Ελέγχους που διερευνούν ένα συγκεκριμένο τομέα ή αντικείμενο, όπως προμήθειες, εισπράξεις, πληρωμές, εκχώρηση δανείων, πωλήσεις, παραγωγή, διαχείριση αποθεμάτων, επισφάλεια πελατών, διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας, παραλαβή έργων και μια σειρά δραστηριοτήτων του οργανισμού.

Γενικούς Ελέγχους που εξετάζουν ολόκληρη τη διαχείριση μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Ένα τέτοιο είδος ελέγχου είναι ο έλεγχος του ισολογισμού τέλους χρήσης που διενεργείται από τους εξωτερικούς ελεγκτές.

Επίσης ανάλογα με το σκοπό τους, οι έλεγχοι διακρίνονται σε:

Προληπτικούς Ελέγχους που έχουν ως στόχο την πρόληψη του κινδύνου και διενεργούνται από τις ίδιες τις υπηρεσίες των τμημάτων. Πρόκειται για το γνωστό «Control» και την τελική έγκριση την έχει ο προϊστάμενος του τμήματος, πριν εκτελεστεί ένα γεγονός-συναλλαγή.

Κατασταλτικούς Ελέγχους που διενεργούνται αποκλειστικά από τους εσωτερικούς ελεγκτές, σε δεύτερο χρόνο δηλαδή με την εκτέλεση μιας συναλλαγής. Αποσκοπούν στη διαπίστωση εφαρμογής των διαδικασιών, στην επιβεβαίωση ότι οι στόχοι επιτεύχθηκαν στο ακέραιο με αποτελεσματικό και αποδοτικό τρόπο. Επίσης, αποβλέπουν στην αποκάλυψη και καταστολή λαθών και παραλείψεων, ατασθαλιών, κλοπών και κακής διαχείρισης των μέσων και πόρων.

2.3.7 Ο Εσωτερικός Έλεγχος και οι Διακρίσεις του

Ο Εσωτερικός Έλεγχος, ως «σύμβουλος της διοίκησης» δεν περιορίζεται στον παραδοσιακό οικονομικό-λογιστικό έλεγχο (Financial Audit), δηλαδή στον έλεγχο επί των οικονομικών καταστάσεων, και μόνο. Επίσης διακρίνεται δε για το σύγχρονο τρόπο σκέψης και αντίληψης και το ευρύ διοικητικό και επιχειρηματικό του πνεύμα.

Αυτό σημαίνει αξιολόγηση και ελεγκτική διερεύνηση όλων των λειτουργιών και δραστηριοτήτων, όπου υπάρχει ελεγκτικό ενδιαφέρον, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις δραστηριότητες της εκάστοτε επιχείρησης.

Πολλές φορές στον επιχειρησιακό χώρο δημιουργείται σύγχυση μεταξύ των όρων «συστήματα εσωτερικού ελέγχου - εσωτερικοί έλεγχοι» (Internal Control) και «Εσωτερικός Έλεγχος» (Internal Auditing), για αυτό το λόγο θεωρείται χρήσιμο να γίνει σαφής ο διαχωρισμός των όρων αυτών. Στην οικονομική των επιχειρήσεων, ο όρος «Εσωτερικός Έλεγχος» χρησιμοποιείται για να αποδώσει δύο βασικές έννοιες, θέτοντας παράλληλα τα όρια και τις αρμοδιότητες αυτών (πιθανά αλληλεπικαλυπτόμενα σημεία και διαφορές), ως σύστημα εσωτερικού ελέγχου, και ως Εσωτερικός Έλεγχος.

Σύστημα εσωτερικού ελέγχου: το Σύστημα εσωτερικού ελέγχου (Internal Controls-Internal Control System) αναφέρεται σ' ένα οργανωμένο πλέγμα λειτουργιών και διαδικασιών, σ' ένα ολοκληρωμένο σύστημα ελέγχων που διενεργεί η διοίκηση και αποσκοπεί στην αποτελεσματική λειτουργία για την εξάλειψη των αρνητικών στοιχείων του οργανισμού. Σύμφωνα με έναν ευρύτερο ορισμό, το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου ορίζεται ως το πλάνο της επιχείρησης και το σύνολο των μεθόδων και διαδικασιών που ακολουθεί η Διοίκηση για να διασφαλίσει την αποδοτική συνεργασία με τη διεύθυνση της επιχείρησης, την πρόληψη και τον εντοπισμό της απάτης και του λάθους, την ακρίβεια και ολοκλήρωση των λογιστικών αρχείων και την έγκαιρη προετοιμασία όλων των χρήσιμων οικονομικών πληροφοριών (Meigs et al., 1984; Παπαδάτου, 2005).

Εσωτερικός έλεγχος: Ο όρος αυτός (Internal Auditing), αναφέρεται στην υπηρεσία Εσωτερικού Ελέγχου και αποσκοπεί στην αξιολόγηση της επάρκειας λειτουργίας του συστήματος εσωτερικών ελέγχων, δηλαδή τις επιμέρους λειτουργίες και στο να προτείνει βελτιώσεις, όπου διαπιστώνονται αδυναμίες. Η ανάγκη ύπαρξης ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου, η πληρότητα, το μέγεθος και η έκταση αυτού σε μία επιχείρηση, καθορίζεται από τις δραστηριότητες, την εκπαίδευση και την εξειδίκευση του προσωπικού, καθώς και άλλους παράγοντες. Η ύπαρξη ενός οργανωμένου συστήματος εσωτερικού ελέγχου, συμβάλλει αποτελεσματικά στην επίτευξη των επιχειρηματικών στόχων.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος, στην προσπάθεια του να καλύψει ελεγκτικά όλα τα τμήματα μιας επιχείρησης καθώς και όλες τις βασικές λειτουργίες της, συναντάει μια σειρά δυσκολιών, όπως έλλειψη ανάλογης υποστήριξης από τους διοικούντες, αδυναμία των ιδίων των ελεγκτών να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα στοιχεία ελέγχου, καθώς και τη μη αποδοχή του από τους ελεγχόμενους, ειδικά σε τεχνικά και παραγωγικής διαδικασίας θέματα με το αιτιολογικό, ότι δεν είναι αντικείμενα του Εσωτερικού Ελέγχου, έχοντας κατά νου τον παραδοσιακό οικονομικό έλεγχο. Πρέπει ακόμη να επισημανθεί ότι στην πράξη σε κάθε αντικείμενο ελέγχου υπεισέρχονται ταυτόχρονα και άλλα είδη ελέγχου. Θα μπορούσαμε να δεχθούμε ότι οι Εσωτερικοί Έλεγχοι διακρίνονται σε: (Παππάς, 1990)

- οικονομικούς
- διοικητικούς
- και λειτουργικούς

Υπό την ευρεία έννοια και με την προϋπόθεση ότι όλες οι λειτουργίες, εντάσσονται ανάλογα, κάτω από τη ομπρέλα των τριών αυτών διακρίσεων, γίνεται μια σύντομη περιγραφή στα τέσσερα είδη ελέγχου:

- **Έλεγχοι παραγωγής.** Οι έλεγχοι παραγωγής (Production Audits) στοχεύουν στο κατά πόσο τηρούνται οι διαδικασίες σε όλο το εύρος της παραγωγικής διαδικασίας, το κατά πόσο οι παραγόμενες ποσότητες είναι σύμφωνα με το εγκεκριμένο από τη διοίκηση πρόγραμμα, το κατά πόσο γίνεται σωστή διαχείριση και χρήση του μηχανολογικού εξοπλισμού, αν τα τμήματα είναι σωστά και κατάλληλα στελεχωμένα, αν τα στελέχη είναι κατάλληλα εκπαιδευμένα, αν γίνεται σωστά ο εφοδιασμός της παραγωγής από υλικά, αν αυτά διαχειρίζονται σωστά αποφεύγοντας τις υψηλές φύρες πέραν των φυσιολογικών ορίων, καθώς επίσης το κατά πόσο τα προϊόντα είναι σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ποιοτικού ελέγχου (I.S.O.). Επίσης, αν η συσκευασία των προϊόντων είναι σύμφωνα με τις προδιαγραφές και γενικότερα αν τηρούνται οι διαδικασίες που αφορούν την παραγωγική διαδικασία και τα μέσα που λαμβάνουν χώρα σε όλες τις παραγωγικές φάσεις.
- **Οικονομικοί έλεγχοι.** Οι οικονομικοί έλεγχοι (Financial Audits), στοχεύουν στην επαλήθευση της ακρίβειας, της ειλικρίνειας και της αξιοπιστίας των

οικονομικών καταστάσεων και στοιχείων, στην εξασφάλιση της σωστής απεικόνισης των συναλλαγών, την εξακρίβωση της νομιμότητας, της αποδοτικότητας των οικονομικών πόρων, της σωστής διαχείρισης αυτών, μέσω διαδικασιών για συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Οι έλεγχοι αυτοί διενεργούνται με κάθε λεπτομέρεια επί των οικονομικών στοιχείων, των επιμέρους δοσοληψιών-συναλλαγών και επί κάθε είδους οικονομικού φαινομένου. Οι εσωτερικοί ελεγκτές δεν συντάσσουν ισολογισμούς, αντικείμενο που αφορά τον προϊστάμενο του λογιστηρίου.

- **Διοικητικοί έλεγχοι.** Οι διοικητικοί έλεγχοι (Management Audits) κινούνται σε ένα ευρύτερο πεδίο δράσης, σε αντίθεση από τους οικονομικούς και λειτουργικούς ελέγχους, έχουν ευρύτερους αντικειμενικούς στόχους, οι οποίοι συνίστανται στο να εξετάζουν και να αξιολογούν, βάσει αντικειμενικών και επιστημονικών μεθόδων, τη συνολική διοικητική αποτελεσματικότητα της επιχείρησης-φορέα, καθώς και τις επιμέρους διοικητικές λειτουργίες αυτής, σύμφωνα με τις τεχνικές-μεθόδους και τους αποδεχτούς κανόνες της διοικητικής επιστήμης. Οι διοικητικοί Εσωτερικοί Έλεγχοι εξετάζουν το βαθμό διοικητικής αποτελεσματικότητας, οργάνωσης, συνεργασίας και επικοινωνίας όλων των διοικητικών ιεραρχικών επιπέδων του οργανισμού, και τις αδυναμίες στον τρόπο λειτουργίας αυτών. Στοχεύουν στην αξιολόγηση του συστήματος διοικητικού Εσωτερικού Ελέγχου, στην επισήμανση αδυναμιών.
- **Λειτουργικοί έλεγχοι.** Αντικειμενικός σκοπός των λειτουργικών ελέγχων (Operational Audits) είναι η διερεύνηση λειτουργίας των διαδικασιών η αξιολόγηση και εκτίμηση της δομής του υπάρχοντος συστήματος και η πρόταση ανάπτυξης νέων και βελτίωσης υπάρχοντων σε περιοχές που έχουν απαξιωθεί. Εάν λειτουργεί το οργανόγραμμα, εφαρμόζονται οι νόμοι, οι αποφάσεις του διοικητικού συμβουλίου, οι νόμοι της πολιτείας, ελέγχεται εάν οι συναλλαγές γίνονται σύμφωνα με τις θεσπισμένες εξουσιοδοτήσεις και αν τα επιμέρους τμήματα, καθώς και μεταξύ τους λειτουργούν αρμονικά και αποδοτικά.

2.3.8 Εξωτερικός Έλεγχος

Ο εξωτερικός έλεγχος είναι αυτός που διενεργείται από ανεξάρτητους επαγγελματίες και ειδικά εκπαιδευόμενους λογιστές/ ελεγκτές, που αναφέρονται ως ορκωτοί ελεγκτές, ΣΟΕΛ, (σήμερα στην Ελλάδα), ή ορκωτοί λογιστές (Certified Public Accountants ή Chartered Accountants, είναι ο τίτλος στις αγγλοσαξονικές χώρες). Ο εξωτερικός έλεγχος διενεργείται επί του λογιστικού συστήματος μιας μονάδας αλλά και επί των άλλων επί μέρους οργανωτικών συστημάτων, τα οποία μπορούν εμμέσως να επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα του λογιστικού συστήματος, με την χρήση ελεγκτικών standards αλλά και άλλων μεθόδων, τις οποίες θα κρίνει κατά περίπτωση αναγκαίες ο ελεγκτής.

Τα διακριτικά χαρακτηριστικά του ανεξάρτητου, εξωτερικού ελέγχου είναι ότι τούτος έχει κύριο σκοπό **να στηρίξει την εκ μέρους του ελεγκτή διαμόρφωση γνώμης αναφορικά με την ορθή ή μη παρουσίαση των χρηματοοικονομικών μεγεθών της ελεγχόμενης μονάδας στις ελεγχόμενες απ' αυτόν χρηματοοικονομικές καταστάσεις**, και δεύτερον, ότι ο ανεξάρτητος, εξωτερικός ελεγκτής ουσιαστικά **φέρει ευθύνη προς τους εκτός της ελεγχόμενης μονάδας ενδιαφερόμενους για τη χρηματοοικονομική κατάσταση και αποτελεσματικότητα τούτης, συμπεριλαμβανομένων και των μετόχων, βεβαίως, σ' αυτούς τους εκτός του λειτουργικού και επιχειρησιακού περιβάλλοντος της μονάδας τρίτους (Solomon, 2010).**

Στο παρόν σημείο θα γίνει αναφορά των σημαντικότερων άρθρων και συγγραμμάτων που χρησιμοποιήθηκαν στη παρούσα εργασία και έχουν ως γενικότερο θέμα τον εξωτερικό έλεγχο των οικονομικών μονάδων. Οι Κάντζος και Χονδράκη στο βιβλίο τους «Ελεγκτική - Θεωρία και Πρακτική», αφού αρχικά προβαίνουν σε μια συνολική προσέγγιση της ελεγκτικής, με παρουσίαση της μεθοδολογίας για την επιτυχή εφαρμογή της, έπειτα παραθέτουν τη μέθοδο με την οποία καταρτίζεται η έκθεση ελέγχου και εναποθέτουν υποδείγματα αυτής. Ιδιαίτερη αναφορά επίσης γίνεται στην ευθύνη, την οποία επωμίζεται ο ορκωτός ελεγκτής και παραβάλλονται δικαστικές περιπτώσεις ελεγκτικών εταιρειών και συνακολούθως εξωτερικών ελεγκτών (Λαζαρίδης, Δρυμπέτας, 2011).

Μνημονεύονται ακόμη τα στάδια της διαδικασίας ελέγχου, η αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικής οργάνωσης και ελέγχου, τα ελεγκτικά τεκμήρια και η τεκμηρίωση του ελέγχου. Εκτός αυτών αναπτύσσεται ο τρόπος με τον οποίον εκτελείται ο έλεγχος, καλύπτοντας ποικίλες εκφάνσεις των οικονομικών μονάδων, όπως οι αμοιβές και τα έξοδα προσωπικού, τα πάγια περιουσιακά στοιχεία, τα αποθέματα, οι αγορές και οι προμηθευτές, οι πελάτες και ο κύκλος πωλήσεων, κ.α.

Ο Καραμάνης στο βιβλίο «Σύγχρονη ελεγκτική θεωρία και πρακτική σύμφωνα με τα διεθνή ελεγκτικά πρότυπα» εξηγεί τη φιλοσοφία, το σκοπό, τη σημασία και τον τρόπο διενέργειας του ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων στην καθημερινή ελεγκτική πρακτική, μέσα στα πλαίσια των αρχών και κανόνων που έχουν εκδοθεί από τη Διεθνή Ομοσπονδία Λογιστών και στηριζόμενος στα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα και στο Κώδικα δεοντολογίας (Phan, Wright, Ucbasaran, 2009).

Προσεγγίζει τον έλεγχο ως μια σύνθετη διαδραστική διαδικασία συλλογής ελεγκτικών τεκμηρίων και εφαρμογής της επαγγελματικής κρίσης, αναλύοντας θέματα, όπως η διαχείριση του επιχειρηματικού κινδύνου, οι αναλυτικές διαδικασίες, η έννοια της επαγγελματικής κρίσης, ο σκοπός και σχεδιασμός του ελέγχου, καθώς και ο Κώδικας Δεοντολογίας.

Τέλος, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνει στη διατύπωση της γνώμης του ελεγκτή, καθώς το θέμα αυτό έχει σοβαρές νομικές ή άλλες επιπτώσεις και συχνά θέτει σε δοκιμασία τις σχέσεις του ελεγκτή με τη διοίκηση. **Οι Λουμιώτης και Τζίφας στο βιβλίο (2012) Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου, Έκδοση ΙΕΣΟΕΛ, Αθήνα** παρουσιάζουν σε ελεύθερη μετάφραση τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών, ενώ ο πρώτος παραθέτει σε δεύτερο σύγγραμμα διάφορα θέματα εφαρμοσμένης ελεγκτικής, που συνήθως προκύπτουν από τους ελέγχους των οικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων.

Επίσης αναφέρει ορισμένες μελέτες περιπτώσεων ελέγχου οικονομικών μονάδων που κατέληξαν στην αποκάλυψη εταιρικών σκανδάλων με ανάμειξη ελεγκτικών εταιρειών. **Οι Porter, Simon και Hatherly στο σύγγραμμά τους «Principles of External Auditing»** παρέχουν μία ολοκληρωμένη και ακριβή

εισαγωγή στις αρχές και την πρακτική του εξωτερικού ελέγχου. Περιγράφουν και εξηγούν τη φύση της ελεγκτικής λειτουργίας και τις αρχές της διαδικασίας ελέγχου. Επιπρόσθετα καλύπτουν το διεθνή έλεγχο, τα λογιστικά πρότυπα και τους σχετικούς νόμους, καθώς επίσης εξηγούν τις θεμελιώδεις έννοιες του ελέγχου και παρουσιάζουν τα διάφορα στάδια της ελεγκτικής εργασίας (Λαζαρίδης, Δρυμπέτας, 2011).

Ωστόσο δεν παραλείπουν να ασχοληθούν με επίκαιρα ζητήματα του ελέγχου, όπως η νομική ευθύνη, ο ελεγκτικός κίνδυνος, ο έλεγχος ποιότητας και η επίδραση της τεχνολογίας στις πληροφορίες. **Ο Rezaee στην μελέτη του 2005 «Financial Statement Fraud: Prevention and Detection»;** καλύπτει τους ρόλους και τις ευθύνες που σχετίζονται με την πρόληψη και τον εντοπισμό της απάτης των οικονομικών καταστάσεων, συμπεριλαμβανομένων τρεχουσών εξελίξεων και επαγγελματικών δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στο περιορισμό των περιστατικών ψευδών χρηματοοικονομικών αναφορών.

Πραγματεύεται τις αποτυχίες που εμπλέκονται στη κατάρρευση της Enron και παρέχει ένα αξιόλογο πλαίσιο για την κατανόηση της απάτης που συντελείται στις οικονομικές καταστάσεις. **Η Finch** έχει ως θέμα στο άρθρο της την περίπτωση της Bristol-Myers και συγκεκριμένα την απάτη που συντελέστηκε με τη διόγκωση των πωλήσεων της. Προβαίνει σε μία ιστορική αναδρομή των πρακτικών της εν λόγω εταιρείας και αναπτύσσει το ιστορικό της αλλοίωσης των στοιχείων της. Επίσης κάνει λόγο για τις συνέπειες που υπήρξαν μετά τον έλεγχο και στο τέλος αναφέρει διάφορες εκδοχές για το μέλλον που προδιαγράφεται για την φαρμακευτική εταιρεία.

Ο Charles στο βιβλίο «**The Quality Audit: A Management Evaluation Tool**» ασχολείται γενικότερα με τις αναλυτικές διαδικασίες του εξωτερικού ελέγχου και τονίζει πως ο ελεγκτής θα πρέπει να σχεδιάζει και να εκτελεί ελεγκτικές διαδικασίες που είναι κατάλληλες των περιπτώσεων για το σκοπό της συλλογής κατάλληλων ελεγκτικών τεκμηρίων. Στη συνέχεια αναφέρει επιγραμματικά τις προαναφερθείσες διαδικασίες, ενώ ακολούθως αναλύει την έννοια και το σκοπό των αναλυτικών διαδικασιών. Τέλος, περιγράφει τις ουσιαστικές αναλυτικές διαδικασίες

και τα τέσσερα σχετικά βήματα με τη διαδικασία χρησιμοποίησης των εν λόγω αναλυτικών διαδικασιών (Λαζαρίδης, Δρυμπέτας, 2011).

Κεφάλαιο Τρίτο - Χρηματοοικονομική Ανάλυση σε Διαχρονική Βάση με Σκοπό την Εξέταση της Περίπτωσης Χρεοκοπίας της Συνεργατικής Τράπεζας Πριν και Μετά το 2013

3.1 Ιστορικό Λειτουργία της Συνεργατικής Τράπεζας στη Κύπρο

Η πτώχευση της Λαϊκής Συνεργατικής Τράπεζας ήταν ένα συναισθηματικό γεγονός για τους Κυπρίους, που *θρήνησαν* το τέλος ενός κοινωνικού φαινομένου, το συνεργατικό κίνημα, το οποίο ξεκίνησε το 1920 ως αντίδραση των αγροτών και των μικρών επιχειρηματιών στην εκμετάλλευσή τους από τους κεφαλαιούχους (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019). Οι μικρές πιστωτικές εταιρείες συνεταιριστικής τραπεζικής, ιδρύθηκαν τοπικά για να λάβουν μικρές καταθέσεις και να χορηγήσουν δάνεια σε λογικές τιμές. Οι ιδιοκτήτες των τοπικών συνεταιρισμών ήταν οι πελάτες τους.

Το συνεταιριστικό κίνημα επεκτάθηκε και αυξήθηκε σε μέγεθος, αφού ιδρύθηκε η συνεταιριστική τράπεζα για να ενεργήσει ως κεντρικός τραπεζίτης τοπικών επιχειρήσεων, εισερχόμενοι στον πραγματικό τραπεζικό τομέα μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου από τη βρετανική αποικιακή κυριαρχία το 1960. Οι περισσότερες τοπικές πιστωτικές εταιρείες υιοθέτησαν τραπεζικές πρακτικές από το 1980, επεκτείνοντας τόσο τις καταθέσεις όσο και τα δάνεια. Ωστόσο, αυτή η επέκταση έγινε πραγματικά γρήγορα και *εκτίναξε* το συνεταιριστικό κίνημα περίπου 30 χρόνια αργότερα.

Δεν ήταν έκπληξη το γεγονός ότι όταν η οικονομική κρίση έπληξε την Κύπρο το 2013, ο οργανισμός της Λαϊκής Συνεργατικής Τράπεζας είχε το υψηλότερο ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων, το καθένα με μέσο όρο 115.000 ευρώ (133.488 δολάρια ΗΠΑ), αλλά ανερχόταν σε 7,5 δισ. Ευρώ ή το ένα τέταρτο των κακών δανείων όλων τράπεζες. Λίγο πριν από την κρίση του 2013, η κυβέρνηση χρειάστηκε να εισφέρει 1,5 δισ. Ευρώ για την ανακεφαλαιοποίηση της Λαϊκής Συνεργατικής Τράπεζας, καθιστώντας τον ιδιοκτήτη της. Τέσσερα χρόνια αργότερα, έπρεπε να εκταμιεύσει άλλα 1,7 δισ. Ευρώ για να αποτρέψει την κατάρρευση της.

Ο απερχόμενος διευθύνων σύμβουλος της Λαϊκής Συνεργατικής Τράπεζας, δήλωσε στην εξεταστική επιτροπή ότι από τον Μάρτιο του 2018, ο Ενιαίος Μηχανισμός Εποπτείας της ΕΕ άσκησε πίεση στην τράπεζα και στην κυβέρνηση να χωρίσουν το κακό μέρος του δανειστή και να συγχωνεύσουν το καλό μέρος με μια άλλη τοπική τράπεζα. Η κυβέρνηση έλαβε το *κακό κομμάτι* των μη εξυπηρετούμενων δανείων ύψους 7,5 δισ. Ευρώ, ενώ το καλό μέρος αναδιπλώθηκε στην Ελληνική Τράπεζα, η οποία δεν κατέβαλε κανένα μερίδιο για την εξαγορά. Απαιτείται μόνο να αυξήσει το κεφάλαιό της κατά 150 εκατομμύρια ευρώ (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

3.2 Χρηματοοικονομική Ανάλυση και Εξέταση των Λόγων που Οδήγησαν στην Χρεοκοπία της Συνεργατικής Τράπεζας Πριν και Μετά το 2013

Το κυπριακό τραπεζικό σύστημα έχει υποστεί σημαντική μεταστροφή από την αρχή της οικονομικής κρίσης. Αυτό οφείλεται εν μέρει στο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής και εν μέρει λόγω της αναδιάρθρωσης και της στρατηγικής επανατοποθέτησης των μεμονωμένων τραπεζών. Οι σημερινές υπαρκτές τράπεζες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις κυρίως από την άποψη των υψηλών επιπέδων μη εκτεθειμένων ανοιγμάτων. Ωστόσο, οι ανταμοιβές μετά από μια μακρά και λεπτή διαδικασία αναδιάρθρωσης και εξορθολογισμού έχουν αρχίσει να δείχνουν και η εμπιστοσύνη επιστρέφει (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Οι τράπεζες έχουν αναδιαρθρώσει τα κεφάλαιά τους και οι εγχώριες επιχειρήσεις έχουν εξορθολογιστεί, έχουν αναβαθμιστεί τα πλαίσια διαχείρισης κινδύνων και οι συστημικές τράπεζες εμπίπτουν στην εποπτεία και στον ρυθμιστικό έλεγχο του ενιαίου μηχανισμού εποπτείας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Η κεφαλαιακή επάρκεια ενισχύθηκε σημαντικά και τα επίπεδα ρευστότητας είναι καλά. Το χάσμα χρηματοδότησης έχει μειωθεί και η εξάρτηση από την παροχή βοήθειας σε περίπτωση έκτακτης ρευστότητας μέσω του ευρωσυστήματος, έχει μειωθεί σημαντικά. Οι έλεγχοι κεφαλαίου που τέθηκαν σε εφαρμογή κατά την έναρξη της κρίσης τον Μάρτιο του 2013, έχουν καταργηθεί πλήρως μέχρι τον Απρίλιο του 2015, δύο χρόνια αργότερα. η επιστροφή της εμπιστοσύνης αποδεικνύεται από την αύξηση

των καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα και τη βελτίωση των συνθηκών ρευστότητας.

Μετά την οικονομική κρίση, οι τράπεζες αναδιάρθρωσαν τις δραστηριότητές τους και τα κεφάλαια μειώθηκαν σε ισχύ. Το σύνολο του ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος έχει μειωθεί κατά το ήμισυ και όλα τα μη βασικά περιουσιακά στοιχεία εκτός Κύπρου, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019). Η προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ το Μάιο του 2004 και η εισαγωγή του ευρώ τον Ιανουάριο του 2008, οδήγησαν σε σημαντικές διεθνείς εισροές κεφαλαίων, που σε συνδυασμό με την απότομη μείωση των επιτοκίων, στήριξαν την υπερβολική πιστωτική επέκταση.

Το σύνολο του ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένου του συνεταιριστικού πιστωτικού συστήματος, αλλά εξαιρουμένων των δανείων προς Νομισματικά και Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, υπερδιπλασιάστηκε από τα τέλη του 2005 έως τα μέσα του 2010. Συγκεκριμένα, τα συνολικά περιουσιακά στοιχεία του τραπεζικού τομέα αυξήθηκαν από 50 δισεκατομμύρια ευρώ ή 340% Του ΑΕΠ στα τέλη του 2005, σε 128 δισ. Ευρώ ή 688% του ΑΕΠ στο τέλος του δεύτερου τριμήνου του 2010 (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Μέχρι το τέλος του 2012 και εν μέσω οικονομικών αβεβαιοτήτων στον τραπεζικό τομέα, το συνολικό ενεργητικό μειώθηκε στα 105 δισ. Ευρώ ή στο 540% του ΑΕΠ. Αυτό ακολούθησε την ένταξη του ελληνικού ιδιωτικού τομέα την ίδια χρονιά, γεγονός που οδήγησε σε σωρευτικές απώλειες από κυπριακές τράπεζες ύψους άνω των 4 δισ. Ευρώ. Στο τέλος του τρίτου τριμήνου του 2016, το συνολικό ενεργητικό είχε μειωθεί σε 68 δισ. Ευρώ ή 386% του ΑΕΠ όταν εξαιρούνται τα δάνεια προς νομισματικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Ομοίως, τα δάνεια των κατοίκων, των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, έχουν μειωθεί σημαντικά κατά τα έτη προσαρμογής. Η συνεχιζόμενη απομόχλευση συνδέεται με την αναδιάρθρωση του δανείου, η οποία συνεπάγεται μείωση της αξίας και ανταλλαγή περιουσιακών στοιχείων, με αποτέλεσμα να ελαχιστοποιείται ο αντίκτυπος στην οικονομική δραστηριότητα.

Οι εσωτερικές οικονομικές πράξεις βελτιώθηκαν και η κεφαλαιακή επάρκεια ενισχύθηκε. Οι εγχώριες πράξεις έχουν εξορθολογιστεί με τη μείωση και την αναδιοργάνωση των δικτύων των υποκαταστημάτων και την αναβάθμιση της τεχνολογικής υποδομής. Τα πλαίσια διαχείρισης κινδύνων, έχουν αναβαθμιστεί ώστε να πληρούν αυστηρότερες απαιτήσεις κανονιστικής ρύθμισης και παρακολούθησης. Οι συστημικές τράπεζες έχουν τεθεί υπό την επίβλεψη και τον ρυθμιστικό έλεγχο του Ενιαίου Μηχανισμού Εποπτείας που λειτουργεί υπό την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η κεφαλαιακή επάρκεια ενισχύθηκε σημαντικά και τα επίπεδα είναι άνετα. Ο βασικός δείκτης Tier 1 ήταν 15,1% το τρίτο τρίμηνο του 2016 (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Οι συνολικές καταθέσεις κατά την περίοδο προσαρμογής είχαν μειωθεί κατά 35% και οι καταθέσεις κατοίκων κατά 26% προτού σταθεροποιηθούν και αρχίσουν να αυξάνονται. Τα χαμηλότερα σημεία της βάσης καταθέσεων σημειώθηκαν γύρω στο τέταρτο τρίμηνο του 2014. Έκτοτε, οι καταθέσεις των εγχώριων κατοίκων αυξήθηκαν κατά 12% σωρευτικά και οι συνολικές καταθέσεις κατά 5,7% αντίστοιχα. Η συνεχιζόμενη απομόχλευση και η ανάκαμψη των καταθέσεων οδήγησαν σε σημαντική βελτίωση των συνθηκών χρηματοδότησης. Ο συνολικός λόγος δανείων προς συνολικές καταθέσεις μειώθηκε από 139% στο τέλος του 2015 σε 111% στα τέλη Οκτωβρίου του 2016. Το κενό χρηματοδότησης, το οποίο ήταν σημαντικό στην αρχή της κρίσης, μειώθηκε και εξαρτάται από την επείγουσα βοήθεια ρευστότητας μέσω το ευρωσύστημα έχει μειωθεί σημαντικά (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Το πλαίσιο αφερεγγυότητας που εγκρίθηκε το 2015 παρέχει κίνητρα που βοηθούν τις προσπάθειες αναδιάρθρωσης των τραπεζών. Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου θέτει επίσης τριμηνιαίους στόχους για τη διαχείριση των Μη Εκτεταμένων Ανοιγμάτων και οι αποκλίσεις από αυτούς τους στόχους πρέπει να αιτιολογηθούν. Οι πρόσφατοι δείκτες υποδηλώνουν σημαντική πρόοδο στον ρυθμό της αναδιάρθρωσης των δανείων και της αποκατάστασης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων.

Το σύνολο των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων όπως αναφέρθηκε από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, ανήλθε τον Απρίλιο του 2015 σε € 28,9 δις. Ή 46,6%

του συνόλου των μικτών δανείων και μειώθηκε στα € 25,1 δισ. στο τέλος του Αυγούστου του 2016. Αυτό αντιπροσωπεύει λόγο NPE ύψους 48,2% των συνολικών ακαθάριστων δανείων και αντανakλούσε μεγαλύτερη πτώση των δανείων σε σχέση με τα μη εξυπηρετούμενα. Το μεγαλύτερο μέρος της μείωσης των μη εκτελεστικών ανοιγμάτων προήλθε από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις

Ακόμη σημαντικότερο, ένας αριθμός λόγων διαφορετικοί από τον λόγο NPE per se, δείχνουν την πρόοδο που έχει σημειωθεί και την έκταση του εναπομένοντος προβλήματος. Για παράδειγμα, ενώ ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων σε μεικτά δάνεια ανερχόταν στο 48,2% στο τέλος Αυγούστου, ο λόγος των ανοδικών καθυστερήσεων 90 ημερών προς τα μεικτά δάνεια ήταν 36,1%. Τα αναχρηματοδοτούμενα δάνεια εξακολουθούν να ταξινομούνται ως NEΠ για τουλάχιστον 12 μήνες μετά την αναδιάρθρωσή τους, εάν δεν υπάρχει καθυστερημένο ποσό (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Επίσης, από το σύνολο των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων το 41,7% είναι οι εγκαταστάσεις αναδιάρθρωσης που αναμένεται να αναταξινομηθούν ως πραγματοποιούμενες όταν πληρούνται οι σχετικοί όροι. Ταυτόχρονα, οι συνολικές απομειώσεις αντιστοιχούν στο 38,5% του συνόλου των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων και στο 51,4% των ανοιγμάτων σε καθυστέρηση 90 ημερών. Συνολικά, το 80% των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων είναι είτε αναδιαρθρωμένες εγκαταστάσεις που εξακολουθούν να ταξινομούνται ως μη λειτουργικές είτε αντιστοιχούν σε προβλέψεις συνολικής απομείωσης (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Το κυπριακό τραπεζικό σύστημα έχει υποστεί σημαντική μεταστροφή από την αρχή του τμήματος κρίσης ως απάντηση στις απαιτήσεις του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής και του νέου ρυθμιστικού πλαισίου και εν μέρει λόγω της αναδιάρθρωσης και στρατηγικής επανατοποθέτησης των μεμονωμένων τραπεζών. Οι τράπεζες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις, κυρίως όσον αφορά τα υψηλά επίπεδα μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων. Ωστόσο, οι ανταμοιβές μετά από μια μακρά και λεπτή διαδικασία αναδιάρθρωσης και εξορθολογισμού έχουν αρχίσει να δείχνουν και η εμπιστοσύνη επιστρέφει.

Το σύνολο του ενεργητικού προς το ΑΕΠ μειώθηκε σημαντικά κατά την περίοδο προσαρμογής. Οι κάτοικοι των νοικοκυριών στο ΑΕΠ, μειώθηκαν επίσης στο 255% από σχεδόν 280%. με εξαίρεση τις προβλέψεις, ο δείκτης των δανείων προς τον ΑΕΠ των κατοίκων μειώνεται κάτω από το 200% σε μια οικονομία που εξαρτάται απόλυτα από τα τραπεζικά δάνεια για χρηματοδότηση. Η κεφαλαιακή επάρκεια ενισχύθηκε σημαντικά και τα επίπεδα είναι άνετα στο 15,1% του δείκτη βασικών ιδίων κεφαλαίων το τρίτο τρίμηνο του 2016, το έλλειμμα χρηματοδότησης, το οποίο ήταν σημαντικό κατά την έναρξη της κρίσης πριν από περισσότερα από τρία χρόνια, μειώθηκε και η εξάρτηση από την παροχή βοήθειας σε περίπτωση έκτακτης ρευστότητας μέσω του ευρωσυστήματος μειώθηκε σημαντικά και τα υψηλά επίπεδα των μη εξυπηρετούμενων δανείων άρχισαν να μειώνονται μετά από σημαντικές προσπάθειες αναδιάρθρωσης (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Βάσει των ανωτέρω ωστόσο, η *κατάρρευση* της Κυπριακής Συνεργατικής Τράπεζας δεν ήταν ούτε η μεγαλύτερη ούτε η πιο γνωστή από τις τραπεζικές αποτυχίες που κυριαρχούσαν στην Ευρώπη μετά την «μεγάλη ύφεση». Αλλά είχε πολλά από τα ίδια χαρακτηριστικά - και έδειξε ότι οι αμοιβαίες τράπεζες είναι εξίσου ικανές με τις τράπεζες να καταστρέφονται από την κακοδιαχείριση και τον εαυτό τους.

Η Κύπρος έπληξε τους τίτλους της Λαϊκής Συνεργατικής Τράπεζας για λάθος λόγους το 2013, με τις ουρές των ανθρώπων να αποσύρουν χρήματα από τα ΑΤΜ. Αυτό ακολούθησε φήμες στον οικονομικό Τύπο ότι οι τράπεζες της Κύπρου θα αναγκαστούν σε μια «περικοπή καταθέσεων», με τους καταθέτες να υφίστανται σημαντικό πλήγμα. Αναπόφευκτα, η Κυπριακή Συνεργατική Τράπεζα ήταν μια από τις τράπεζες που έπεσε σε κρίση και έπρεπε να ανακεφαλαιοποιηθεί με κρατικά κεφάλαια ύψους 1,5 δισ. Ευρώ το 2014. Ακολούθησε πρόσθετη εισφορά κεφαλαίου 175 εκατ. Ευρώ το επόμενο έτος. Το κράτος έμεινε ως κύριοι ιδιοκτήτες της τράπεζας. Ορισμένα από τα παλαιότερα ανεξάρτητα συνεργατικά πιστωτικά ιδρύματα παρέμειναν στην πραγματικότητα υπό κρατικό έλεγχο και ιδιοκτησία (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Αυτό οδήγησε σε έναν εξορθολογισμό αυτών των ιδρυμάτων από πάνω από 90 σε μόλις 18 - αν και τώρα ισχύουν μια ενιαία οργάνωση. Η Κυπριακή

Συνεταιριστική Τράπεζα (που ονομάζεται επίσης Συνεταιριστική Κεντρική Τράπεζα) οφείλει τη δημιουργία της σε εκείνα τα τοπικά πιστωτικά ιδρύματα, τα οποία ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1920 ως δανειστές χαμηλού κόστους σε αγρότες και μικροκαλλιεργητές που είχαν εξαρτηθεί από τη χρηματοδότηση υψηλού κόστους. Η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα σχηματίστηκε, όπως υποδηλώνει η ονομασία, ως τράπεζα εκκαθάρισης για αυτούς τους τοπικούς συνεταιρισμούς. Αλλά σχεδόν 100 χρόνια μετά τη σύστασή της, αυτοί οι τοπικοί φορείς, καθώς και η κεντρική τράπεζά τους, έλειπαν από μετρητά (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Η ανακεφαλαιοποίηση της Κυπριακής Συνεργατικής Τράπεζας αποτελούσε κρατική ενίσχυση, η οποία έπρεπε να εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ο συνεταιριστικός τραπεζικός τομέας της Κύπρου επιβαρύνεται σε μεγάλο βαθμό από την κακή ποιότητα του δανειακού του βιβλίου λόγω του παρελθόντος απρόσεκτου δανεισμού. Το σε βάθος σχέδιο αναδιάρθρωσης που εγκρίθηκε θέτει τα θεμέλια για τη μετατροπή του συνεργατικού τραπεζικού τομέα σε βιώσιμα πιστωτικά ιδρύματα που εξυπηρετούν την κυπριακή οικονομία σε βιώσιμη βάση (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Παρά την αύξηση κεφαλαίου, η Κυπριακή Συνεταιριστική Τράπεζα εξακολούθησε να είναι αφερέγγυα και μη βιώσιμη, με το βάρος των μη εξυπηρετούμενων δανείων ύψους € 7,5 δισ. Αναγκάστηκε από τον Ενιαίο Μηχανισμό Εποπτείας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας να τερματίσει τις δραστηριότητες της πέρυσι. Η τράπεζα χωρίστηκε σε λεγόμενες «καλές» και «κακές» τράπεζες, με το λειτουργικό τραπεζικό δίκτυο που πωλήθηκε στην Ελληνική Τράπεζα με μεταφορά 75 καταστημάτων και 1.100 υπαλλήλων για να γίνει η μεγαλύτερη τράπεζα λιανικής. Ο Έλληνας ανέλαβε επίσης έλεγχο καταθέσεων ύψους 9,7 δισ. Ευρώ, δάνεια ύψους 4 δισ. Ευρώ, κρατικά ομόλογα Κύπρου ύψους € 4 δισ. Και € 1 δισ. σε μετρητά (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Τα περισσότερα από τα μη αποπληρωτέα περιουσιακά στοιχεία παραδόθηκαν τον Οκτώβριο σε νέο ίδρυμα, την Kedipes (εταιρεία διαχείρισης περιουσίας της Κύπρου), η οποία ανέλαβε την ευθύνη για € 8,3 δισ. Ενεργητικού, συμπεριλαμβανομένων € 6,97 δισ. Σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια, συν € 620 εκατ. πάγια περιουσιακά στοιχεία και € 230 εκατ. μετοχές σε άλλες εταιρείες, πλέον

μετρητών. Η Kedípes δεν διαθέτει τραπεζική άδεια: το αποτέλεσμα της οποίας ήταν να μειώσει σημαντικά την έκθεση των εγγεγραμμένων τραπεζών της Κύπρου σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια - η οποία παραμένει, ωστόσο, σε ένα από τα υψηλότερα επίπεδα οποιουδήποτε κράτους μέλους της ΕΕ (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Πριν από την κατάρρευση της τράπεζας, είχε ανατεθεί σύμβαση για την εποπτεία της μείωσης του μεγέθους του χαρτοφυλακίου δανείων σε καθυστέρηση. Στην πράξη, αυτή η ρύθμιση δεν μπόρεσε να ανακάμψει πολύ. Οι λόγοι για το χαμηλό ποσοστό είσπραξης χρεών ήταν πολλαπλάσιοι. Πολλά δάνεια είχαν χορηγηθεί σε δανειολήπτες με ανεπαρκείς πόρους για την αποπληρωμή τους. Οι νομικές συμβάσεις για ορισμένα δάνεια ήταν ανεπαρκείς για την επιβολή της είσπραξης και υποστηρίχθηκε ότι υπήρχαν κακές εσωτερικές διαδικασίες για την επίβλεψη της είσπραξης απαιτήσεων. Επιπλέον, έγιναν καταγγελίες για ανεπαρκή ανταγωνισμό και υπερβολική πολιτική επιρροή στον διορισμό ενός νέου θεσμικού οργάνου που θα επιβλέπει την αποτυχημένη προσπάθεια μείωσης του μαζικού όγκου των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Ομοίως, υπήρξαν ισχυρισμοί πολιτικής παρέμβασης και επιρροής στη λειτουργία της τράπεζας, πριν από την κατάρρευση της. Περιελάβανε, μεταξύ άλλων, πολιτική παρέμβαση στην αναζήτηση γραπτών μηνυμάτων και μη είσπραξης 54 εμπορικών δανείων, σε κοινοτικά συμβούλια, σε δήμους και σε μερικά άτομα. Υποστηρίχθηκε επίσης ότι τα δάνεια είχαν εγκριθεί εσφαλμένα σε φίλους και συγγενείς του προσωπικού των τραπεζών.

Οι ισχυρισμοί αυτοί οδήγησαν στην ίδρυση της ανεξάρτητης έρευνας, η οποία εξέτασε την εταιρική διακυβέρνηση, τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τις διοικητικές αρμοδιότητες και το διορισμό προσωπικού. Η επιτροπή διορίστηκε από τον γενικό εισαγγελέα της Κύπρου και με επικεφαλής τον πρώην ανώτατο δικαστή στην Κύπρο και επί 10 χρόνια δικαστής του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στο Λουξεμβούργο. Ένας από τους κύριους στόχους για επικρίσεις κατά την έρευνα ήταν ο υπουργός Οικονομικών της Κύπρου, με αποτέλεσμα τα κόμματα της αντιπολίτευσης να ζητήσουν την παραίτησή του.

Τούτο συνεπάγεται τη δωρεά ενός τετάρτου των μετοχών της τράπεζας στους καταθέτες της, με το υπόλοιπο των μετοχών να μεταφέρεται στο χρηματιστήριο. Ενώ η κυβέρνηση συνέχισε να πιστεύει ότι αυτή ήταν μια βιώσιμη επιλογή ως βάση για μια διάσωση, η SSM θεωρούσε το σχέδιο ως μη πρακτικό και υποτιμημένο την ανάγκη για μια μεγάλη εισροή πρόσθετων μετρητών. Υποστηρίχθηκε ότι αυτή η σύγχυση προκάλεσε καθυστερήσεις στην αποτελεσματική ανάληψη δράσης για την επίλυση της κρίσης της τράπεζας και τελικά δεν ήταν δυνατόν να διασωθεί (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

Ωστόσο, η Συνεργατική Τράπεζα της Κύπρου θεωρήθηκε από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ως ένα συστημικά σημαντικό θεσμικό όργανο, όσον αφορά την ευρωζώνη και την Κύπρο, επομένως εποπτεύονταν από την SSM. Από τα αποδεικτικά στοιχεία της έρευνας προκύπτει ότι η Κεντρική Τράπεζα έκρινε ότι αυτό δεν σήμαινε ότι η ίδια είχε την εξουσία να δώσει εντολή στην τράπεζα να κάνει εκτελεστικές αλλαγές (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019).

3.3 Κριτική Ανάλυση και Εξέταση των Λόγων ως προς τον Έλεγχο και την Εφαρμογή της Εταιρικής Διακυβέρνησης που Οδήγησαν στην Χρεοκοπία της Συνεργατικής Τράπεζας το 2018

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω σε κριτικό επίπεδο, θα λέγαμε πως μέχρι το 2017, η Κυπριακή Συνεργατική Τράπεζα δεν ήταν απλώς μια τράπεζα, αλλά ένα δίκτυο συνεταιρισμών που θα μπορούσε να λαμβάνει ανεξάρτητες αποφάσεις για το ποιος και ποια δάνεια να χορηγήσει. Τον Μάρτιο του 2013 κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Κύπρο, η οποία οδήγησε στην πτώχευση της Λαϊκής Τράπεζας και την επακόλουθη διάσωση σε βάρος των καταθετών της Τράπεζας Κύπρου, η οικονομική κατάσταση άλλαξε. Στη συνέχεια, η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου πήρε την τράπεζα και η διαχωρισμένη δομή υπό έλεγχο και στην πραγματικότητα δημιούργησε μια νέα τράπεζα - την Κυπριακή Συνεταιριστική Τράπεζα.

Δυστυχώς, η Κυπριακή Συνεργατική Τράπεζα δεν εργάζεται σωστά και η κυπριακή κυβέρνηση διενήργησε αναγκαστικές κυρώσεις στην τράπεζα με έξοδα των φορολογουμένων, ύψους 1,7 δισ. Ευρώ για το 2014 και το 2015. ΣΠριν μερικούς

μήνες, τα κύρια προβλήματα που αντιμετώπιζε η τράπεζα, οφείλονταν στο ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων που ανέρχονταν σε σχεδόν 7 δισεκατομμύρια ευρώ. Προκειμένου να πωληθούν στην Ελληνική Τράπεζα στοιχεία ενεργητικού που εξακολουθούσαν να αποτιμώνται σε μια σημαντική αξία, τον Ιανουάριο του 2018, η Τράπεζα υπέγραψε συμφωνία με την ισπανική εταιρεία Altamira, η οποία ασχολείται με τη διαχείριση και την εξόφληση ληξιπρόθεσμων λογαριασμών.

Ένα άλλο δυσάρεστο γεγονός για τις κυπριακές τράπεζες και ιδίως για την Κυπριακή Συνεργατική Τράπεζα, ήταν η επιστολή της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου με την οποία ζητούσαν να κλείσουν οι τραπεζικοί λογαριασμοί των εικονικών ναυτιλιακών εταιρειών που ήταν νηολογημένα σε αφορολόγητα λιμάνια (Σεϋχέλλες, BWO, Μπελίζ κλπ.) και να καταρτίσουν καταλόγους αυτών των εταιρειών στην Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, προκειμένου να εκτιμηθεί η έκταση της καταστροφής και η αυξανόμενη πίεση της δημοσιονομικής ρυθμιστικής αρχής της ΕΕ σχετικά με την έναρξη πραγματικής εργασίας για τη μείωση του αριθμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, τα οποία στην Κύπρο ανέρχονται σε περίπου 20 δισ. ευρώ ή το 40% πιστωτικού χαρτοφυλακίου στην Κύπρο.

Στο πλαίσιο αυτό, δεν ήταν μυστικό ότι ένας μεγάλος αριθμός κυπριακών τραπεζικών πελατών, είναι εταιρείες από λιμάνια χωρίς φορολογία. Αυτές οι δομές χρησιμοποιήθηκαν ενεργά από μικρές επιχειρήσεις από τη Ρωσία και την Ουκρανία ως αποτέλεσμα του χαμηλού κόστους συντήρησης τέτοιων δομών, το οποίο στην πραγματικότητα συνίστατο μόνο σε ετήσιο κόστος ανανέωσης και, κατά κανόνα, δεν υπερβαίνει το ποσό των 1.000 δολάρια ΗΠΑ ανά έτος. Σύμφωνα με τη διαταγή της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, οι κυπριακές τράπεζες έχουν ήδη αρχίσει να στέλνουν επιστολές στους πελάτες είτε με επεμβατικές ερωτήσεις είτε με ανακοίνωση ότι οι τραπεζικοί λογαριασμοί της υπεράκτιας εταιρείας θα κλείσουν. Έχουμε ήδη γράψει ένα περιεκτικό άρθρο σχετικά με το περιεχόμενο της επιστολής της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου σχετικά με το κλείσιμο τραπεζικών λογαριασμών για εικονικές εταιρείες.

Ο τερματισμός των τραπεζικών λογαριασμών ξεκινά με τη συρρίκνωση της πελατειακής βάσης των τραπεζών της Κύπρου. Πολλοί δανειστές, προκειμένου να αντισταθμίσουν τη μείωση των εσόδων από τραπεζικές υπηρεσίες, έχουν ήδη αρχίσει

να αυξάνουν το κόστος διεξαγωγής τραπεζικών συναλλαγών και εξυπηρέτησης τραπεζικών λογαριασμών πελατών. Αυτό πιθανότατα θα οδηγούσε σε ένα άλλο κύμα εκροών των πελατών από τις κυπριακές τράπεζες.

Ωστόσο έως τον τερματισμό λήξης των εργασιών της Κυπριακής Συνεργατικής Τράπεζας, υπήρχαν κάποιες βασικές Αρχές της χρηστής διακυβέρνησης για τις ευρωπαϊκές τραπεζικές εταιρείες και οι οποίες δεν ακολουθήθηκαν από την εν λόγω τράπεζα. Σύμφωνα με τους ειδικούς, η χρηστή διακυβέρνηση της Κυπριακής Συνεργατικής Τράπεζας, θα έπρεπε να βασίζεται σε μια σειρά από ευρέως αποδεκτές αρχές χρηστής διακυβέρνησης ως εξής:

- Αντιπροσωπεία Αρχής. Οι ευρωπαϊκές εταιρείες θα πρέπει να καταρτίσουν ένα πίνακα των θεμάτων που προορίζονται για το διοικητικό συμβούλιο που να καθορίζει τις παραμέτρους της εξουσιοδοτημένης αρχής και ένα χρονοδιάγραμμα των αρχών για τη διαχείριση των εκτελεστικών εξουσιών (αυτό προσδιορίζει τα χρηματικά όρια που αφορούν τις εξουσίες λήψης αποφάσεων).
- Συνεχείς έλεγχοι και ισορροπίες. Οι κατάλληλοι έλεγχοι και ισορροπίες θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι κανένα άτομο δεν έχει απεριόριστη εξουσία κατά τη λήψη αποφάσεων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τον διαχωρισμό του ρόλου του διευθύνοντος συμβούλου (ηγετική εκτελεστική διοίκηση) από εκείνη της καρέκλας του συμβουλίου. Χρησιμοποιώντας
- Επαγγελματική λήψη αποφάσεων από μια αποτελεσματική ομάδα. Τα ευρωπαϊκά συμβούλια θεωρούνται βασικά όργανα λήψης αποφάσεων και πρέπει να επικεντρωθούν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της αποτελεσματικότητας του διοικητικού συμβουλίου
- Λογοδοσία και διαφάνεια. Οι ευρωπαϊκές εταιρείες αποκαλύπτουν συχνά οικειοθελώς περισσότερες πληροφορίες από τις απαιτούμενες από το νόμο, ως μέσο για να κερδίσουν την εμπιστοσύνη και τη δέσμευση των επενδυτών και άλλων εξωτερικών παραγόντων.
- Στοιχεία ενδιαφέροντος. Οι διευθυντές σε ευρωπαϊκές εταιρείες γνωρίζουν ότι απαγορεύεται στους διευθυντές να κατευθύνουν τις δραστηριότητες της εταιρείας υπέρ των ιδίων ή των συγκεκριμένων μετόχων.

- Ευθυγράμμιση κινήτρων. Συνίσταται στις ευρωπαϊκές εταιρείες να ευθυγραμμίζουν τα κίνητρα με τρόπο που να συμβαδίζει με τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της εταιρείας.

Αν τα παραπάνω λοιπόν γίνονταν πράξη για την Κυπριακή Συνεργατική Τράπεζα, τότε θα προκύπταν πολλά οφέλη που θα συνδέονται με την καλή εταιρική διακυβέρνηση του τραπεζικού οργανισμού. Όπως πολλές μελέτες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι καλά διοικούμενες ευρωπαϊκές εταιρείες αποδίδουν καλύτερα από τις κακώς διοικούμενες επιχειρήσεις. Η υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών εταιρικής διακυβέρνησης στην Κυπριακή Συνεργατική Τράπεζα, θα μπορούσε να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα και μπορεί να οδηγήσει σε:

- ✓ Βελτιωμένη πρόσβαση σε εξωτερική χρηματοδότηση. Οι εταιρείες με καλή εταιρική διακυβέρνηση έχουν καλύτερη πρόσβαση στην εξωτερική χρηματοδότηση (ιδίως από ξένους επενδυτές) λόγω υψηλότερων επιπέδων εμπιστοσύνης μεταξύ των φορέων παροχής κεφαλαίων και των διευθυντικών στελεχών.
- ✓ Χαμηλότερο κόστος κεφαλαίου. Οι επενδυτές που λαμβάνουν υψηλά επίπεδα αποκάλυψης από καλά κυβερνημένες εταιρείες είναι πιθανό να παρέχουν κεφάλαια στις εταιρείες αυτές
- ✓ Χαμηλότερο κόστος δανεισμού. Αυτή η προθυμία για επένδυση αποτιμά τις βελτιωμένες γνώσεις των επενδυτών σχετικά με τη στρατηγική της εταιρείας και τις αναμενόμενες μελλοντικές επιδόσεις. Το Κέντρο για την Οικονομική Πολιτική με έδρα το Λονδίνο, διαπίστωσε ότι η καλή εταιρική διακυβέρνηση έχει στατιστικά σημαντική σχέση με την κατανομή των κεφαλαίων στις πιο παραγωγικές ευκαιρίες.
- ✓ Βελτιωμένη επιχειρησιακή απόδοση. Η αιεφόρος δημιουργία πλούτου στον ιδιωτικό τομέα, μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της καλής διαχείρισης, της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας και της καλύτερης κατανομής των πόρων. Η αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση προσδίδει αξία βελτιώνοντας τις επιδόσεις των εταιρειών μέσω αποτελεσματικότερης διαχείρισης και καλύτερης κατανομής του ενεργητικού.
- ✓ Αύξηση της αποτίμησης της εταιρείας και βελτίωση της απόδοσης των μετοχών. Πολλοί ερευνητές έχουν αναγνωρίσει την ύπαρξη μιας

"πριμοδότησης εταιρικής διακυβέρνησης" - μια πρόσθετη τιμή που οι επενδυτές θα πληρώσουν για μετοχές σε καλά κυβερνημένες εταιρείες.

- ✓ Βελτιωμένη φήμη της εταιρείας. Πολλές ευρωπαϊκές εταιρείες υποδεικνύουν ότι οι βελτιώσεις στην εταιρική διακυβέρνηση μπορούν να οδηγήσουν σε αυξημένη ικανοποίηση από την εργασία των εργαζομένων, μεγαλύτερη διατήρηση προσωπικού και προσλήψεις υψηλότερης ποιότητας.
- ✓ Μειωμένος κίνδυνος εταιρικών κρίσεων και σκανδάλων. Μια εταιρεία με καλές πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης θα έχει, βάσει της απόφασης, ένα αποτελεσματικό σύστημα διαχείρισης κινδύνων το οποίο θα είναι πιο πιθανό να αντιμετωπίσει τις εταιρικές κρίσεις και τα σκάνδαλα. Οι εταιρείες αυτές θα έχουν εφαρμόσει διαδικασίες, όπως διαδικασίες διαχείρισης επιχειρηματικών κινδύνων, συστήματα αποκατάστασης καταστροφών, τεχνικές διαχείρισης μέσω ενημέρωσης και διαδικασίες συνέχισης των επιχειρήσεων.

Κεφάλαιο Τέταρτο - Επίλογος - Συμπεράσματα

Στην οικονομική ιστορία της Κύπρου, η ημερομηνία 31 Αυγούστου 2018 θα έχει ιδιαίτερη θέση από τότε που η Συνεταιριστική Τράπεζα έκλεισε επισήμως, με όλα τα υποκαταστήματά της να μεταβιβάζονται επίσημα στην Ελληνική Τράπεζα. Μαζί με αυτό, 1.100 εργαζόμενοι, από τους 2.700 που απασχολούνταν από την Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, ενώ οι υπόλοιποι αποχώρησαν από το πρόγραμμα εθελουσίας εξόδου από την τράπεζα. Σημαντικότερα όμως, οι λογαριασμοί περίπου 400.000 Κυπρίων μεταφέρθηκαν και στην Ελληνική Τράπεζα. Για να υπάρχει ένα σημείο αναφοράς, είναι σαν να ιδιωτικοποιείται μια τράπεζα στη Γαλλία με 65 εκατομμύρια πελάτες, μια τράπεζα στη Γερμανία με 80 εκατομμύρια πελάτες και ούτω καθεξής.

Το «τραγικό σημείο» της Συνεργατικής Τράπεζας σε σχέση με τον κερδοσκοπικό χαρακτήρα του σύγχρονου τραπεζικού συστήματος σχετίζεται με το χαρακτήρα της, το οποίο περιγράφεται εδώ και πολλά χρόνια από ένα από τα ιδρυτικά μέλη και διευθυντή του Συνεργατικού Ταμείου Λεμεσού. Η συνεργασία ήταν σωστά οριοθετημένη ως η μεγαλύτερη κοινωνική κατάκτηση στην Κύπρο τα τελευταία 110 χρόνια. Σχεδόν κάθε οικογένεια Λεμεσίων γνώρισε τη σημασία της 65ετούς ύπαρξης και δράσης της, αφού με τη χρηματοδότησή της τα τρία τέταρτα της Λεμεσού χτίστηκαν, πολλοί καταστηματάρχες και μικρο-επιχειρηματίες δημιούργησαν το επαγγελματικό καταφύγιο τους και χιλιάδες γονείς βοήθησαν τα παιδιά τους να μελετήσουν.

Κοινωνικές κοινότητες όπως οι δήμοι, τα πολιτιστικά και αθλητικά ιδρύματα της Λεμεσού, όπως οι ενώσεις γονέων στα σχολεία και τα φιλανθρωπικά ιδρύματα, έχουν στηριχτεί για χρόνια στη Συνεργατική Ταμειυτήριο Λεμεσού. Το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου απέκτησε το πρώτο του καταφύγιο μετά από μια μεγάλη δωρεά από την Ταμειυτήριο στο κέντρο της πόλης.

Η πώληση της Συνεργατικής Τράπεζας στην Ελληνική Τράπεζα ολοκληρώνει μια διαδικασία που ξεκίνησε το 2013 με την πτώχευση της Λαϊκής Τράπεζας, καθώς είχε ένα σημαντικό χαρτοφυλάκιο ελληνικών ομολόγων, το οποίο ήταν «κούρεμα» με την αναδιάρθρωση του ελληνικού δημοσίου χρέους το Μάρτιο του 2012. Η διαδικασία αυτή ότι όλες οι μεγάλες κυπριακές τράπεζες μεταβιβάστηκαν σε διεθνείς

επενδυτές και ακόμη και κερδοσκοπικά κεφάλαια. Η πώληση του συνεταιρισμού στην Ελληνική Τράπεζα ήταν ένα σημαντικό δώρο για τον τελευταίο, καθώς ο Συνεταιρισμός υπερέβη την Ελληνική Τράπεζα στους πιο σημαντικούς δείκτες. Για παράδειγμα, το μερίδιο των συνεταιρισμών στις καταθέσεις το 2016 ήταν 25,6%, ενώ το ποσοστό των Ελλήνων ήταν 12,5%. Το μερίδιο στα συνεταιριστικά δάνεια ήταν 15,8% την ίδια χρονιά, ενώ το ποσοστό ανερχόταν στο 7,8%.

Ωστόσο, η πώληση του Συνεταιρισμού στην Ελληνική τράπεζα έχει πολύ ευρύτερες επιπτώσεις, όπως:

Πρώτον, η πώληση του συνεταιρισμού στην ελληνική τράπεζα, συνοδεύτηκε από νέα κρατική εγγύηση ύψους 2,5 δις ευρώ για τα επόμενα 12 χρόνια. Η εγγύηση αυτή προστίθεται σε μια πρόσφατη εγγύηση 2,5 δισεκατομμυρίων ευρώ και μια επιπλέον εγγύηση 1,7 δισεκατομμυρίων που δόθηκε πριν από το 2017. Το σύνολο των εγγυήσεων ύψους 6,3 δισεκατομμυρίων ευρώ είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει σε αύξηση του δημόσιου χρέους στην Κύπρο, στον συνημμένο πίνακα 1, αν και μειώθηκε το 2017 σε σύγκριση με το 2016, εξακολουθεί να είναι περισσότερο από διπλάσιο από το προηγούμενο μνημόνιο και την εποχή της κρίσης.

Δεύτερον, η πώληση του συνεταιρισμού χρησιμοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία έπρεπε να δώσει την έγκρισή της για κρατική εγγύηση, ώστε να αλλάξει ριζικά το καθεστώς δημοπρασίας, προκειμένου να διευκολυνθούν οι δημοπρασίες, με μεγάλη ανακούφιση για τις τράπεζες. Έτσι, το *πράσινο φως* των ιδιωτικοποιήσεων χρησιμοποιήθηκε ως εκβιαστικό μοχλό για το κυπριακό κοινοβούλιο για επιτάχυνση των δημοπρασιών και οι βουλευτές βρήκαν τον εαυτό τους ενόψει του ακόλουθου διλήμματος: την καταχρηστική πτώχευση και την κατάσχεση τραπεζικών λογαριασμών ή την ιδιωτικοποίηση του Συνεταιρισμού υπό καταχρηστικές συνθήκες και την ελευθέρωση των δημοπρασιών.

Το πρόβλημα των κυπριακών τραπεζών απεικονίζεται καλύτερα με την εξέταση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, τα οποία ορίζονται ως τα δάνεια που δεν έχουν καταβληθεί για 90 ημέρες ή οι τράπεζες εκτιμούν ότι δεν θα εξοφληθούν πλήρως. Το πρόβλημα της Κύπρου αντανακλάται στην ευρωπαϊκή κατάταξη, δάνεια ως ποσοστό του συνολικού δανειακού χαρτοφυλακίου της τράπεζας. Μέσα σε δύο

χρόνια (από το Σεπτέμβριο του 2015 έως τον Σεπτέμβριο του 2017) το ποσοστό μειώθηκε από 50% σε 40,6% (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2017).

Παρόλα αυτά, το πρόβλημα της Κύπρου είναι πολύ πιο σοβαρό εάν εξετάσει κανείς τον λόγο των μη εξυπηρετούμενων δανείων προς το ΑΕΠ της χώρας. Αν και παρουσιάζουν σταθερή πτώση με την πάροδο του χρόνου (από 27 δισεκατομμύρια ευρώ το 2013), έφθασαν τα 19,9 δισεκατομμύρια ευρώ τον Απρίλιο του 2018 σε ΑΕΠ, δηλαδή στις 31 Δεκεμβρίου 2017 ήταν 19,2 δισεκατομμύρια ευρώ. Τέτοιες επιδόσεις, δηλαδή ότι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια υπερέβησαν το ΑΕΠ, δεν καταγράφηκαν ποτέ σε καμία άλλη χώρα.

Και αυτό φυσικά ισοδυναμούσε με μια *ωρολογιακή βόμβα* στα θεμέλια μιας οικονομίας και οφειλόταν στη συντριπτική ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα στην Κύπρο και στην υπερβολική επιβάρυνση των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Ωστόσο, από τον Ιούνιο, η αξία των μη εξυπηρετούμενων δανείων έχει μειωθεί κάθετα, καθώς ο νέος νόμος, ο οποίος έχει θεσπιστεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επιτρέπει τόσο την πώληση "κόκκινων δανείων" με μαζικές δημοπρασίες πρώτης πώλησης. Η αξία της συντριπτικής πλειοψηφίας των σπιτιών που θα δημοπρατηθούν είναι μικρότερη από 200.000 ευρώ.

Πρέπει να ειπωθεί ότι το πρόβλημα των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί αν από το 2013 οι κυβερνήσεις του Προέδρου Αναστασιάδη, αντί να διασώσουν τις τράπεζες με χρήματα των φορολογουμένων για να τους μεταβιβάσουν στους νέους αγοραστές χωρίς το βάρος, έσωσαν τους δανειολήπτες. Και αν τα χρήματα της διάσωσης υποστήριξαν το εισόδημα των συνταξιούχων, των ανέργων και της πραγματικής οικονομίας, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας και τροφοδοτώντας έναν νέο αναπτυξιακό κύκλο με ένα κοινωνικό μέρισμα.

Ο επώδυνος αντίκτυπος στην κοινωνία της γενναιόδωρης πολιτικής του κράτους και της ΕΕ προς τις τράπεζες, όπως και η άλλη όψη του ίδιου νομίσματος που έχει συμπληρώσει δέκα ολόκληρα χρόνια κυκλοφορίας, δεν χρειάστηκε πολύς χρόνος για να δείξει. Στις 4 Ιουλίου, η κυβέρνηση Αναστασιάδη ανακοίνωσε ένα σύνολο μέτρων που οδήγησαν στη συρρίκνωση των δημόσιων δαπανών για

εξοικονόμηση πόρων για την άμβλυνση των επιπτώσεων στα δημόσια οικονομικά από την ιδιωτικοποίηση της Συνεταιριστικής Τράπεζας.

Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ανακοίνωσε την αύξηση των ωρών εργασίας των εκπαιδευτικών σε μια προσπάθεια μείωσης των προσλήψεων του Υπουργείου Παιδείας, η οποία θα περιοριστεί σε 159 από 379 για το σχολικό έτος 2018-2019. Το άμεσο αποτέλεσμα αυτού του μέτρου θα είναι η εντατικοποίηση των εργασιακών σχέσεων των εκπαιδευτικών, η επιδείνωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου, η συρρίκνωση της απασχόλησης και το χτύπημα του οργανωμένου συνδικαλισμού, επειδή, μεταξύ άλλων, ο δραστικός περιορισμός της θα προβλεφθούν τα φύλλα των επίσημα εκλεγμένων συνδικαλιστών. Η νεοφιλελεύθερη αντιρρύθμιση στην εκπαίδευση της Κύπρου αναμένεται να αποφέρει οικονομίες ύψους 52 εκατομμυρίων ευρώ ετησίως σε συνολικό ποσό 650 εκατομμυρίων ευρώ που δαπανάται ετησίως από το υπουργείο Παιδείας με μισθοδοσία.

Η προσπάθεια της κυβέρνησης Αναστασιάδη να εφαρμόσει την πολιτική του μικρότερου κράτους στην εκπαίδευση κινείται προς το αντίθετο της γενναιόδωρης πολιτικής που εφαρμόζει στους τραπεζίτες. Όλες οι παραπάνω εξελίξεις (ιδιωτικοποίηση τραπεζών, δημοπρασίες πρώτης ιδιοκτησίας, συρρίκνωση της δημόσιας εκπαίδευσης και απασχόλησης κ.λπ.) καθιστούν την Κυπριακή Δημοκρατία ευάλωτη στην πίεση να δεχθεί μια λύση παρόμοια με το Σχέδιο Ανάν, η οποία απορρίφθηκε με δημοψήφισμα από το Κυπριακό λαό πριν από 14 χρόνια. Ο κίνδυνος είναι ότι μετά το «οικονομικό μνημόνιο», το οποίο αύξησε το δημόσιο χρέος και θα πλήξει τα κοινωνικά δικαιώματα των Κυπρίων, θα ακολουθήσει «γεωπολιτικό μνημόνιο» που θα βλάψει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Βιβλιογραφία

Aspriadis, N., 2013. The Politics of Blame for Cyprus Financial Crisis in the German Domestic Political Discourse, Unpublished Research Paper, Research Unit in Rhetoric, Communication and Persuasion, University of Piraeus.

Athanassiou, P. 2006. Financial Supervision in the Republic of Cyprus: The Case for Reform. *Journal of Financial Regulation and Compliance* 14, 1, 57– 69.

Avraham, E. 2008. Media Strategies for Marketing Places in Crisis, Improving Image of Cities, Countries and Tourist Destinations. Amsterdam: Elsevier.

Bauman, Z. 2007. Ρευστός Φόβος. Εκδόσεις: Πολύτροπον.

Brändström, A.. 2008. The Politics of Blame Management in Scandinavia after the Tsunami Disaster. In A. Boin, P.'t Hart, and A. McConnell (eds.), *Governing after Crisis: The Politics of Investigation, Accountability and Learning*, 114–147. New York: Cambridge University Press.

Charalambous, G., 2009. The February 2008 Presidential Election in the Republic of Cyprus: The Context, Dynamic and Outcome in Perspective. *The Cyprus Review* 21, 1, 97–122.

Clerides, M. 2009. The Financial Crisis and the Banking System in Cyprus. *Cyprus Economic Policy Review* 3, 1, 27–50.

Christophorou, C.. 2003. A European Course with a Communist Party: The Presidential Election in the Republic of Cyprus, February 2003. *South European Society and Politics* 8, 3, 94–118.

Christophorou, C., 2008. A New Communist Surprise – What's Next? Presidential Elections in the Republic of Cyprus, February 2008. *South European Society and Politics* 13, 2, 217–235.

Dogani, M., Athanassios N. Samaras, Konstantinos Aggelou, Nikos Koutsimpogiorgos, and Valia Konstantinou. 2014. The Instrumental Actualization of the Fear Argument,

the Nation Image and the Construction of Policy: Discourse Analysis of the Presidential Address and the Parliamentary Reports of the Cyprus around the Memorandum Negotiations. Paper presented at the conference “Arguments of the Crises.” Network of Analysis of Political Discourses, Hellenic Political Science Association, Athens 13–14 June.

Dogani, Myrsini, Athanassios N. Samaras, and Soia Iordanidou. 2014. Fear, Threat and Risk in the Mediated Representations of Hegemonic Countries, PIGS and Countries Facing Conflict Situations. Paper presented at the IAMCR Conference, Hyderabad, India, 14–19 July.

Grigoroudis, E., Yannis Politis, and Yannis Siskos. 2002. Satisfaction Benchmarking and Customer Classification: An Application to the Branches of a Banking Organization. *International Transactions in Operational Research* 9, 5, 599–618.

Iordanidou, S. and Athanassios N. Samaras. 2013. Depictions of Nation in the British, Cypriot, Greek and Turkish Press – Research Final Report Press. Unpublished Report. Nicosia: Open University of Cyprus.

Iyengar, S.. 1991. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press.

Kanol, D.c and George Pirishis. 2013. The Role of Voters’ Economic Evaluations in February 2013 Presidential Elections in the Republic of Cyprus. Paper presented at the ECPR General Conference 2013, (Bordeaux 4–7 September).

Katsis, A. 2002. *The Parliamentary Elections in Cyprus 1959–1998*. Nicosia: Argo Publications (in Greek).

Katsourides, Y. 2012. Travelling against the Tide: The Cypriot Communist Left in the Post- 1990s Era. *Perspectives on European Politics and Society* 13, 2, 187–209.

Katsourides, Y.. 2013a. ‘Couch Activism’ and the Individualisation of Political Demands: Political Behaviour in Contemporary Cypriot Society. *Journal of Contemporary European Studies* 21, 1, 87–103.

Katsourides, Yiannos. 2013b. The Comeback of the Right in Crisis-ridden Cyprus: The 2013 Presidential Elections. *South European Society and Politics* 19, 1, 51–70.

Knobloch-Westerwick, Silvia and Laramie D. Taylor. 2008. The Blame Game Elements of Causal Attribution and Its Impact on Siding with Agents in the News. *Communication Research* 35, 6, 723–744.

Lazarus, R. 1991. Cognition and Motivation in Emotion. *American Psychologist* 46, 4, 352–367.

Lazarus, R. 2001. Relational Meaning and Discrete Emotions. In K. R. Scherer, A. Schorr and T. Johnstone (eds.), *Appraisal Processes in Emotion: Theory, Methods, Research*, 37–67. Oxford: Oxford University Press.

Manheim, Jarol B. and Robert B. Albritton. 1984. Changing National Images: International Public Relations and Media Agenda Setting. *American Political Science Review* 78, 3, 641–657.

Pashardes, Panos and Nicoletta Pashourtidou. 2013. Output Loss from the Banking Crisis in Cyprus, *Economic Policy Papers*, Economics Research Centre, University of Cyprus. Rogers, Ronald W. 1975. A Protection Motivation Theory of Fear Appeals and Attitude Change. *Journal of Psychology* 91, 1, 93–114.

Roseman, Ira J. and Craig A. Smith. 2001. Appraisal Theory: Overview, Assumptions, Varieties, Controversies. In K.R. Scherer, A. Schorr, and T. Johnstone (eds.), *Appraisal Processes in Emotion: Theory, Methods, Research*, 3–19. Oxford: Oxford University Press.

Samaras, A. N. 2011. Images of Nations in Greek Newspapers – A State Mapping Project – November 2012. Unpublished Research Paper, Research Unit in Rhetoric, Communication and Persuasion, University of Piraeus.

Samaras, A. N., Mersilia A., 2014. “Cyprus Issue” Redeined: The Efect of the Financial Crisis Upon the International Image of Cyprus. Paper Presented at the International Conference “Media and Crises: The Art of Distortion, Manipulation, and Propaganda”

Organised by the Department of Mass Communication, College of Arts and Sciences, Qatar University, (Doha, Katar April).

Samaras A. N. and Giorgos Kentas. 2005. The Cypriot Referendum of April 24. The Greek- Cypriot Perspective in Election Time – The European Yearbook of Political Campaigning 2004, 67–92. Austria: European Association of Political Consultants.

Samaras Athanassios N. and Giorgos Kentas. 2006. Campaigning Under the Shadow of the Annan Plan: The 2004 Elections in Cyprus. In M. Maier and J. Tenschler (ed.), Campaigning in Europe – Campaigning for Europe, 171-187. Bonn: Lit Publishers.

Stajano, A. 2009. Research, Quality, Competitiveness. New York: Springer.

Stephanou, C. 2011. Big Banks in Small Countries: The Case of Cyprus. Cyprus Economic Policy Review 5, 1, 3–21.

Zenios, S. A. 2013. The Cyprus Debt: Perfect Crisis and a Way Forward. Cyprus Economic Policy Review 7, 1, 3–45.

Zenios S. A. 2014. Fairness and Relexivity in the Cyprus Banking Crisis. The Wharton Financial Institutions Center, Working Paper No.14–04.

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2018, 2019), Στοιχεία για μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια Κύπρου – Νοικοκυριών, ΜΜΕ και Μεγάλων Επιχειρήσεων